

Partnerskap och adoption, m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2001/02:123 om partnerskap och adoption jämte 30 motioner, varav 11 väckts med anledning av propositionen och 19 under den allmänna motionstiden år 2001.

I propositionen föreslår regeringen att registrerade partner skall ges möjlighet att provas som adoptivföräldrar. Det skulle innebära att två partner gemensamt kan adoptera ett barn och att en partner kan adoptera den andre partners barn. Vidare föreslås att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn.

Propositionen innehåller även ett förslag om tillfällig föräldrapenning till homosexuella sambor.

För att de föreslagna lagändringarna om adoption skall kunna genomföras föreslås att 1967 års europeiska konvention om adoption av barn sägs upp.

Eftersom det inte går att bestämt säga när uppsägningen av 1967 års konvention kan träda i kraft, föreslår regeringen att lagändringarna träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Motionsspörsmålen rör – förutom de frågor som behandlas i propositionen – en allmän översyn av adoptionslagstiftningen, innefattande åldersgränsen för adoption, ensamståendes adoption, äktenskap mellan adoptanten och adoptivbarnet samt frånskildas rätt att adoptera gemensamt.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner att regeringen säger upp den europeiska konventionen om adoption av barn och antar de i propositionen framlagda lagförslagen. Beträffande förslaget om tillfällig föräldrapenning till homosexuella par föreslår utskottet att lagändringarna skall träda i kraft den 1 augusti 2002.

Med bifall till tre motionsyrkanden förordar utskottet ett tillkännagivande om att i propositionen aviserat utredningsarbete om det rättsliga föräldraskapet bör påskyndas. Vidare förordar utskottet med bifall till ett motionsyrkande ett tillkännagivande om lagstiftningsåtgärder i syfte att hindra äktenskap respektive partnerskap mellan adoptant och adoptivbarn. Övriga motionsyrkanden avstyrks.

I betänkandet finns 11 reservationer och ett särskilt yttrande.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Inledning.....	6
Utskottets överväganden	8
Partnerskap och adoption, m.m.	8
Följdändringar	30
Tillfällig föräldrapenning för homosexuella sambor	31
Assisterad befruktning.....	32
Översyn av adoptionslagstiftningen, m.m.	38
Reservationer.....	41
1. Avslag på propositionen såvitt avser adoption och vårdnadshavare (punkt 1)	41
2. Avslag på propositionen såvitt avser adoption (punkt 2).....	44
3. Lagtillämpningen (punkt 7).....	47
4. Ytterligare lagändringar (punkt 9).....	48
5. Uppsägning av den europeiska adoptionskonventionen samt lagförslagen om adoption och vårdnadshavare (punkt 11)	48
6. Uppsägning av den europeiska adoptionskonventionen samt lagförslagen om adoption och vårdnadshavare (punkt 11)	49
7. Assisterad befruktning vid allmänt sjukhus (punkt 12)	49
8. Assisterad befruktning vid allmänt sjukhus (punkt 12, motiveringen)	50
9. Det fortsatta arbetet rörande det rättsliga föräldraskapet (punkt 13).....	50
10. Allmän översyn av adoptionslagstiftningen (punkt 17).....	51
11. Allmän översyn av adoptionslagstiftningen (punkt 17).....	52
Särskilt yttrande.....	53
Uppföljningsuppdraget	53
Bilaga 1 Förteckning över behandlade förslag	54
Propositionen.....	54
Följdmotioner	54
Motioner från allmänna motionstiden.....	57
Bilaga 2 Regeringens lagförslag.....	61
Bilaga 3 Utskottets lagförslag.....	68
Bilaga 4 Yttranden från andra utskott.....	70
Socialförsäkringsutskottets yttrande.....	70
Socialutskottets yttrande.....	74

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Avslag på propositionen såvitt avser adoption och vårdnadshavare

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L25 och 2001/02:L26.

Reservation 1 (kd)

2. Avslag på propositionen såvitt avser adoption

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L17, 2001/02:L20, 2001/02:L22 yrkandena 1–3 och 2001/02:L23.

Reservation 2 (m)

3. Avslag på propositionen såvitt avser internationella adoptioner m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L19 och 2001/02:L24.

4. Fler än två vårdnadshavare

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L309 och 2001/02:L319.

5. Ikraftträdandet

Riksdagen avslår motion 2001/02:L21 yrkande 6.

6. Manliga och kvinnliga förebilder m.m.

Riksdagen avslår motion 2001/02:L21 yrkandena 1 och 4.

7. Lagtillämpningen

Riksdagen avslår motion 2001/02:L21 yrkande 2.

Reservation 3 (v)

8. Uppföljningsuppdraget

Riksdagen avslår motion 2001/02:L21 yrkande 3.

9. Ytterligare lagändringar

Riksdagen avslår motion 2001/02:L21 yrkande 5.

Reservation 4 (v)

10. Tillfällig föräldrapenning för homosexuella sambor

Riksdagen antar det av utskottet i bilaga 3 framlagda förslaget (lagförslag 1) till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor.

11. Uppsägning av den europeiska adoptionskonventionen samt lagförslagen om adoption och vårdnadshavare

Riksdagen

dels godkänner att regeringen säger upp den europeiska konventionen om adoption av barn,

dels antar regeringens förslag till

a) lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap,

b) lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,

c) lag om ändring i namnlagen (1982:670),

d) lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,

e) lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.

dels antar det av utskottet i bilaga 3 framlagda förslaget (lagförslag 2) till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor.

Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:So495 yrkande 4 samt avslår motionerna 2001/02:L226 yrkandena 1–3, 2001/02:L325 yrkandena 5 och 6, 2001/02:L327, 2001/02:L344, 2001/02:L357, 2001/02:L359 i denna del, 2001/02:L368, 2001/02:L371 yrkandena 20, 22–24 och 2001/02:So495 yrkande 5.

Reservation 5 (kd) – villk. res. 1

Reservation 6 (m) – villk. res. 2

12. Assisterad befruktning vid allmänt sjukhus

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L21 yrkande 7, 2001/02:L27, 2001/02:L226 yrkande 4, 2001/02:L314, 2001/02:L325 yrkande 7 samt 2001/02:L371 yrkandena 21 och 25.

Reservation 7 (v)

Reservation 8 (kd) - motiv.

13. Det fortsatta arbetet rörande det rättsliga föräldraskapet

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför.

Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:L18, 2001/02:L21 yrkande 8 och 2001/02:L359 i denna del.

Reservation 9 (kd)

14. Assisterad befruktning

Riksdagen avslår motion 2001/02:L355.

15. Upplysningar till barn som kommit till genom insemination

Riksdagen avslår motion 2001/02:L308.

16. Äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför.

Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:L207 yrkande 2.

17. Allmän översyn av adoptionslagstiftningen

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L22 yrkande 4, 2001/02:L207 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:L212, 2001/02:L248 yrkandena 1–3, 2001/02:L273 och 2001/02:K284 yrkande 8.

Reservation 10 (m, kd)

Reservation 11 (c)

Stockholm den 23 maj 2002

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Christel Anderberg (m), Karin Jeppsson (s), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Raimo Pärssinen (s), Petra Gardos (m), Agne Hansson (c) och Ulf Nilsson (fp).

Inledning

År 1999 tillkallade regeringen en parlamentarisk kommitté för att undersöka och analysera villkoren för barn i homosexuella familjer – Kommittén om barn i homosexuella familjer. Kommitténs ena huvuduppgift var att utreda förhållandena för barn i homosexuella familjer och därvid sammanställa, analysera och redovisa den kunskap som finns om barnen. Kommitténs andra huvuduppgift var att ta ställning till de rättsliga skillnader som finns mellan homosexuella och heterosexuella par när det gäller möjligheten att adoptera och att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare. Om kommittén kom fram till att skillnaderna bör tas bort i fråga om adoption, skulle kommittén även överväga om kvinnor som lever i homosexuella parförhållanden bör ges tillgång till assisterad befruktning.

I januari 2001 överlämnade kommittén sitt betänkande (SOU 2001:10), Barn i homosexuella familjer, till regeringen. I betänkandet föreslog kommittén att registrerade partner, i likhet med makar, skall ges möjlighet att gemensamt prövas som adoptivföräldrar och att det införs en möjlighet för en registrerad partner att adoptera den andre partners barn, under samma förutsättningar som i dag gäller för gifta par. Vidare föreslog kommittén att homosexuella par som registrerat sitt partnerskap eller som lever i samboförhållanden skall ges möjlighet att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare. Därutöver föreslog kommittén att lesbiska par som registrerat partnerskap eller lever i ett samboförhållande – i likhet med heterosexuella makar och sambor – skall ges möjlighet att erhålla assisterad befruktning vid ett allmänt sjukhus.

I propositionen behandlar regeringen kommitténs förslag om adoption och vårdnad. Vidare tar regeringen upp ett förslag framlagt av Samboendekommittén som gäller tillfällig föräldrapenning. Förslaget från Kommittén om barn i homosexuella familjer angående assisterad befruktning bereds vidare inom Regeringskansliet.

Regeringens förslag återfinns i bilaga 1 och lagförslagen i bilaga 2.

Med anledning av propositionen har väckts 11 motioner innehållande 30 yrkanden. I detta sammanhang behandlar utskottet även 19 motioner innehållande 37 yrkanden från den allmänna motionstiden år 2001. Förutom de frågor som behandlas i propositionen rör motionsspörsmålen en allmän översyn av adoptionslagstiftningen, innefattande åldersgränsen för adoptanten, ensamstående adoptioner, äktenskap mellan adoptanten och adoptivbarnet samt frånskildas rätt att adoptera gemensamt. Förslagen i motionerna återges i bilaga 1.

I ärendet har den 18 april 2002 utfrågningar ägt rum med direktören Gunilla Bodin och byrådirektören Lars Bertil Svensson, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), barnpsykiatern och docenten Frank Lindblad samt Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (Homo), Hans Ytterberg.

Lagutskottet har inhämtat yttranden från socialförsäkringsutskottet och socialutskottet beträffande propositionen och de med anledning av propositionen väckta motionerna. Yttrandena återges i bilaga 4.

I ärendet har inkommit omkring 700 namnunderskrifter från upprop mot lagstiftning som innebär att barn skall få adopteras av homosexuella.

Utskottets överväganden

Partnerskap och adoption, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens lagförslag och godkänna att 1967 års konvention om adoption av barn sägs upp. Samtliga motionsyrkanden i denna del, med undantag för ett yrkande, bör avslås. *Jämför reservationerna nr 1 (kd), nr 2 (m), nr 3 (v), nr 5 (kd) och nr 6 (m).*

Adoption

Adoptionsinstitutet infördes i Sverige år 1917. Adoption enligt 1917 års adoptionslag innebar att det uppstod ett rättsförhållande mellan adoptanten och adoptivbarnet, som i allt väsentligt blev detsamma som mellan föräldrar och barn. Adoptionen medförde emellertid inte något familjerättsligt förhållande mellan adoptivbarnet och adoptantens släkt, s.k. svag adoption. Däremot hade adoptivbarnet i princip en familjerättslig relation till sin biologiska familj. Vidare fanns en legal möjlighet att under vissa förutsättningar häva en adoption.

Genom ändringar i adoptionslagstiftningen år 1958 infördes s.k. stark adoption i Sverige. Stark adoption innebär att alla familjerättsliga rättigheter och skyldigheter mellan barnet och dess biologiska släkt klipps av och att adoptivbarnet i princip står i samma förhållande till adoptanten och dennes släkt som adoptantens biologiska barn. Möjligheten att häva en adoption kvarstod emellertid till år 1970.

Nuvarande bestämmelser om adoption finns i 4 kap. föräldrabalken. En adoption innebär att barnet i rättsligt hänseende betraktas som adoptantens barn och inte som barn till sina biologiska föräldrar. Genom adoptionen övergår vårdnaden om barnet och skyldigheten att försörja det till adoptanten. Adoptivbarnet och dess avkomlingar tar arv och ärvs såsom om adoptivbarnet hade varit adoptantens eget barn.

Beslut om tillstånd till adoption fattas av allmän domstol. Domstolen får ge sitt tillstånd endast om adoptionen är till fördel för barnet. Dessutom krävs att den som vill adoptera barnet har uppfostrat det eller vill uppfostra det eller att det annars med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet finns särskild anledning till adoptionen.

En adoption kräver som regel samtycke av barnet om det har fyllt 12 år. Samtycke behövs dock inte om den som skall adopteras är under 16 år och det skulle skada honom eller henne att bli tillfrågad eller om barnet är förhindrat att lämna samtycke på grund av exempelvis en psykisk störning. Även om

barnets samtycke inte krävs skall barnets åsikter beaktas om dess ålder och mognad motiverar det. Det åligger socialnämnden, om det inte är olämpligt, att söka klarlägga barnets inställning. Är barnet under 18 år, krävs normalt samtycke också av barnets föräldrar. Innan domstolen beslutar skall yttrande inhämtas från socialnämnden.

I den nyligen avlämnade departementspromemorian (Ds 2002:13) Utövan-
det av barns rättigheter i familjerättsprocesser har lagts fram förslag till vissa
ändringar i 4 kap. föräldrabalken med anledning av att Sverige avser att till-
träda den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter. Försla-
get innebär en bestämmelse som garanterar att barnet får den information i
saken som inte är olämplig för barnet och som kan antas vara av betydelse för
barnet. Vidare föreslås att socialnämnden åläggs en skyldighet att redovisa för
rätten att information till barnet har lämnats. Därutöver föreslås en bestäm-
melse i 4 kap. föräldrabalken om att ärenden om adoption skall handläggas
skyndsamt.

Den som är gift får adoptera endast gemensamt med sin make. Den ena
maken får dock adoptera ensam om den andre maken vistas på okänd ort eller
lider av allvarlig psykisk störning. Den ena maken får också adoptera den
andra makens biologiska eller adopterade barn. Efter en sådan s.k. *styvbarns-*
adoption eller närståendeoption anses barnet som makarnas gemensamma.
Andra än makar får inte adoptera gemensamt, inte heller sambor.

En i utlandet beslutad adoption är i många fall gällande i Sverige utan att
ytterligare beslut behöver fattas. Enligt 3 § lagen (1971:796) om internation-
ella rättsförhållanden rörande adoption är beslut om adoption som fattats i
främmande stat gällande här i landet om adoptanten eller adoptanterna var
medborgare eller hade hemvist i den främmande staten. Adoptioner beslutade
i ett land som anslutit sig till Haagkonventionen om skydd av barn och sam-
arbete vid internationella adoptioner gäller i Sverige utan ytterligare beslut.
Enligt förordningen (1931:429) om internationella rättsförhållanden rörande
äktenskap, adoption och förmynderskap är ett adoptionsbeslut som meddelats
i något av de nordiska länderna gällande i Sverige utan ytterligare beslut om
adoptanten är nordisk medborgare med hemvist i en nordisk stat och adoptiv-
barnet är nordisk medborgare.

Har i en främmande stat meddelats beslut om adoption av en svensk med-
borgare eller av någon som hade hemvist i Sverige måste adoptionen godkän-
nas i Sverige. Frågor om sådana godkännanden prövas av Statens nämnd för
internationella adoptionsfrågor (NIA). En ansökan om adoption kan dessutom
enligt 1 § lagen om internationella rättsförhållanden rörande adoption prövas
av svensk domstol om sökanden är svensk medborgare eller har hemvist här
eller om regeringen medgivit att ansökningen får prövas.

När en underårig med hemvist utomlands skall adopteras av någon eller
några med hemvist i Sverige gäller lagen (1997:192) om internationell adopt-
ionsförmedling. Den eller de som vill adoptera ett barn från utlandet skall
anlita en sammanslutning som har godkänts av NIA. Detta gäller dock inte
enstaka fall av adoption som avser släktingbarn eller där det finns särskilda

skäl att adoptera utan förmedling av en auktoriserad sammanslutning. NIA skall i sådana fall innan barnet lämnar sitt hemland pröva om förfarandet är godtagbart.

Bestämmelser om internationella adoptioner finns också i 6 kap. socialtjänstlagen (2001:453). Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne. Socialnämnden får inte lämna medgivande utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda (s.k. hemutredning).

För att ge vägledning om hur en hemutredning skall gå till och vilka uppgifter som behövs om adoptionssökanden har NIA gett ut en detaljerad handbok för socialnämnderna – Handbok för socialnämnder. I handboken sägs att det inte är möjligt att ange exakta kriterier för ett medgivande. Det är de sökandes samlade förutsättningar som skall bedömas i varje enskilt ärende. En individuell bedömning är nödvändig. I de flesta fall kan inte detta göras utan en ingående utredning där de sökandes styrka och eventuella svagheter belyses. Några av de områden som bör belysas är sökandes ålder, språk, förekomst i socialnämndens register och polisregister, tidigare förhållanden, nuvarande förhållanden, hälsotillstånd, personlighet och intressen, religion och livsåskådning, äktenskap och relationer till släkt och omgivning, kunskaper om och erfarenhet av barn och ungdom samt förväntningar på barnet. Utredningen bör också kompletteras med samtal med åtminstone ett par personer som väl känner de sökande.

Är det fråga om att ta emot ett barn med hemvist utomlands i syfte att adoptera det, skall medgivande från socialnämnden inhämtas innan barnet lämnar det land där det har sitt hemvist. Medgivande får lämnas endast om den eller de som vill adoptera har tillfredsställande kunskaper om barn och deras behov och har blivit informerade om den planerade adoptionens innebörd. Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom två år från det medgivandet lämnades. När ett visst barn har föreslagits för adoption, skall socialnämnden skyndsamt och senast inom två veckor från det att den eller de som vill adoptera kommit in med en anmälan om detta pröva om samtycke skall ges till att adoptionsförfarandet får fortsätta.

Av propositionen framgår att antalet inhemska adoptioner successivt minskat under de senaste decennierna. År 2000 gav socialnämnderna yttranden till domstol om adoption för 113 barn födda i Sverige. Huvuddelen av yttrandena avsåg styvbarnsadoptioner (72 barn). Övriga yttranden avsåg barn som var placerade i familjehem (25 barn) och spädbarnsadoptioner (16 barn).

Internationella adoptioner förekom i mindre omfattning redan under 1950-talet men har sedan ökat markant. Enligt vad företrädare för NIA uppgett inför utskottet har omkring 42 000 barn kommit till Sverige genom internationella adoptioner sedan år 1969. I dag är de flesta adoptioner internationella. Under senare år har antalet internationellt adopterade barn uppgått till mellan

omkring 800 och 1 100 per år. De flesta barn kommer från Asien och Sydamerika, men adoptioner av barn från Europa har ökat under de senaste åren.

FN-konventionen om barnets rättigheter

I det närmaste samtliga av världens stater är anslutna till Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, den s.k. barnkonventionen. Konventionen är bindande för de stater som har tillträtt den. Detta innebär att staterna har förbundit sig att se till att den inhemska lagstiftningen stämmer överens med barnkonventionen.

När det gäller adoption framhålls i konventionen att barnets bästa skall vara styrande för alla överväganden som rör adoption (artikel 21). Inga andra intressen får sättas före eller anses lika viktiga som hänsynen till barnets bästa.

Konventionsstaterna skall säkerställa att adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter, som i enlighet med tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig information beslutar att adoptionen kan tillåtas med hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och att, om så krävs, de personer som berörs har givit sitt fulla samtycke till adoptionen på grundval av sådan rådgivning som kan behövas (a). Vidare skall konventionsstaterna erkänna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i en fosterfamilj eller adoptivfamilj eller inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland (b). Konventionsstaterna skall säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption (c). Därutöver skall konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att placeringen inte leder till obehörig ekonomisk vinst för de personer som medverkar i denna (d) samt främja, där så är lämpligt, målen i artikel 21 genom att ingå bilaterala eller multilaterala arrangemang eller överenskommelser och inom denna ram sträva efter att säkerställa att placeringen av barnet i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ (e).

1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner

Haagkonventionen syftar i första hand till att stärka barnens rättsskydd vid internationella adoptioner. Tanken är att de stater som ansluter sig till konventionen skall samarbeta kring adoptionerna så att såväl ursprungslandet som mottagarlandet skall ansvara för att de adoptioner som genomförs är till barnets bästa.

Konventionen skall tillämpas då ett barn med hemvist i en fördragsslutande stat (ursprungsstaten) har överflyttats, överflyttas eller kommer att överflyttas till en annan fördragsslutande stat (den mottagande staten) antingen efter adoption i ursprungsstaten av makar eller av en person med hemvist i

den mottagande staten, eller för sådan adoption i den mottagande staten eller i ursprungsstaten (artikel 2.1).

I Sverige är Haagkonventionen införd som lag genom lagen (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner.

Frågan om homosexuella pars möjlighet att adoptera var uppe till diskussion vid antagandet av Haagkonventionen varvid överenskomts att konventionen endast skulle omfatta adoptioner där gifta heterosexuella par och enskilda personer är adoptanter.

1967 års europeiska konvention om adoption av barn

Sverige har tillträtt 1967 års konvention om adoption av barn. Konventionen kom till i syfte att göra reglerna om adoption i Europarådets medlemsstater enhetliga vid en tidpunkt då det fanns stora olikheter i synen på förfarandet vid adoption.

Konventionen reglerar myndigheternas handläggning av adoptionsärenden men innehåller även materiella adoptionsregler. För att vara giltig skall en adoption ha beviljats av en judiciell eller administrativ myndighet (artikel 4). Vidare krävs som huvudregel samtycke från barnets vårdnadshavare och adoptantens make eller maka. Enligt konventionen får barn adopteras endast av makar, antingen gemensamt eller var för sig, eller av en person (artikel 6.1). Innan adoptionsmyndigheten bifaller en ansökan om adoption skall den förvissa sig om att adoptionen kommer att bli till gagn för barnet. Särskild vikt skall fästas vid att barnet genom adoptionen får ett stabilt och harmoniskt hem. Ålderskillnaden mellan adoptant och adoptivbarn bör inte vara mindre än normal ålderskillnad mellan föräldrar och barn (artikel 8). En adoptionsansökan får inte bifallas förrän vederbörliga undersökningar skett beträffande adoptanten, barnet och dess familj (artikel 9).

Genom adoptionen förvärvar adoptivbarnet och adoptanten samma rättigheter och skyldigheter i förhållande till varandra som barn i äktenskap och deras föräldrar. Samtidigt upplöses motsvarande band mellan barnet och de biologiska föräldrarna. I lag får dock stadgas att adoptantens make eller maka behåller sina rättigheter och skyldigheter i förhållande till barnet, om barnet är hans eller hennes eget (artikel 10).

Åtgärder skall vidtas för att förhindra varje otillbörlig vinning på grund av att barnet lämnats till adoption (artikel 15). En fördragsslutande stat har rätt att anta bestämmelser som är gynnsammare för barnet (artikel 16).

Särskilt förordnad vårdnadshavare

Bestämmelser om vårdnad av barn finns i 6 kap. föräldrabalken. Ett barn står normalt under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem. I vissa fall kan vårdnaden emellertid anförtros åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Så kan ske om en förälder vid utövandet av vårdnaden brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa och utveckling. Har föräldrarna gemensam vårdnad om barnet och gäller bristerna

i omvårdnaden endast den ena av dem, skall domstolen anförtro vårdnaden om barnet endast åt den ena av dem. Brister även den föräldern i omsorgen om barnet, skall domstolen flytta över vårdnaden till särskilt förordnad vårdnadshavare. Att flytta över vårdnaden till särskilt förordnade vårdnadshavare kan också bli aktuellt om barnet stadigvarande har vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet består. Vårdnaden skall då flyttas över till den som har tagit emot barnet.

Vidare kan det bli aktuellt att anförtro vårdnaden om ett barn till särskilt förordnad vårdnadshavare om någon av föräldrarna dör. Har föräldrarna gemensam vårdnad om barnet och dör en av dem, fortsätter den andra föräldern att ha vårdnaden om barnet. Om båda föräldrarna dör, skall domstolen anförtro vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. I de fall barnet står under vårdnad av endast den ena föräldern och den föräldern dör, skall domstolen anförtro vårdnaden åt den andra föräldern eller, om det är lämpligare, åt en särskilt förordnad vårdnadshavare.

När vårdnadshavare förordnas särskilt, skall domstolen utse någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran (6 kap. 10 a §). I det enskilda fallet får hänsyn tas till barnets ålder och utveckling samt den personliga anknytningen till de tilltänkta vårdnadshavarna.

Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller är sambor.

Registrerat partnerskap

Enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap kan två personer av samma kön låta registrera sitt partnerskap. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1995. I slutet av år 2001 var 2066 män och kvinnor folkbokförda i Sverige registrerade partner. Ett par hundra partnerskap brukar registreras varje år. Vid 2001 års utgång var drygt 3 miljoner män och kvinnor gifta. Omkring 35 000 äktenskap ingås årligen.

Registrering av partnerskap kräver viss anknytning till Sverige. Annars gäller väsentligt samma förutsättningar såvitt avser släktskap, ålder m.m. för att registrera partnerskap som för att ingå äktenskap. Ett registrerat partnerskap kan upplösas på samma sätt som ett äktenskap. Rättsverkningarna av att ett partnerskap upplöses är desamma som vid upplösning av ett äktenskap.

Ett registrerat partnerskap har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap. Undantag gäller framför allt för gemensamt rättsligt föräldraskap. Partner får nämligen varken gemensamt eller var för sig adoptera barn och får inte heller utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn (3 kap. 2 § första stycket).

De svenska reglerna skiljer sig härvidlag från vad som gäller i några andra jämförbara länder, nämligen Danmark, Norge, Island och Nederländerna.

I Danmark och Island får en registrerad partner styvbarnsadoptera den andra partners barn. Sådan adoption får dock inte göras när barnet är adopterat från utlandet. I Norge trädde en ny lag i kraft den 1 januari 2002 som

innebär att styvbarnsadoption är möjlig för registrerade partner. När det gäller barn som tidigare har adopterats från annat land är en förutsättning dock att en sådant styvbarnsadoption tillåts i det landet. I Nederländerna är såväl gemensam adoption som styvbarnsadoption tillåten i homosexuella parförhållanden men endast beträffande barn som har hemvist i Nederländerna.

I sammanhanget kan vidare nämnas att det i vissa delstater i USA är möjligt för homosexuella att adoptera.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen att registrerade partner skall ges möjlighet att provas som adoptivföräldrar. Det innebär att två partner gemensamt kan adoptera barn och att en partner kan adoptera den andra partners barn. Förslaget genomförs lagtekniskt så att första stycket 3 kap. 2 § första meningen lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap utgår (se lagförslag 1 i bilaga 2 och 3 kap. 1 § lagen om registrerat partnerskap).

Vidare föreslår regeringen att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn. Förslaget i denna del genomförs lagtekniskt så att 3 kap. 2 § andra meningen lagen om registrerat partnerskap utgår och att det i punkt 15 lagen (1987:813) om homosexuella sambor införs en hänvisning till 6 kap. 10 a § föräldrabalken (se lagförslag 1 och 2 i bilaga 2).

Regeringen gör bedömningen att förslaget kräver att Sverige frånträder 1967 års europeiska konvention om adoption av barn. Konventionen sägs upp genom ett tillkännagivande hos Europarådets generalsekreterare.

Lagändringarna bör, enligt regeringens mening, inte träda i kraft innan uppsägningen av konventionen har trätt i kraft. Eftersom det inte går att bestämt säga när detta tidigast kan ske anser regeringen att lagändringarna bör träda i kraft den dag regeringen bestämmer. I propositionen uttalar regeringen som sin ambition att ikraftträdandet skall ske så snart som möjligt efter det att Sverige inte längre är bundet av konventionen.

Regeringens bedömning

I propositionen anför regeringen som sin avslutande bedömning (s. 29) att partnerskap och adoption i grunden, liksom annan lagstiftning, är en fråga om värderingar, här framför allt synen på familjebildning och föräldraskap, som samtidigt skall avgöras sakligt och rationellt. I detta fall skall, anför regeringen vidare, bedömningen utgå från vad som kan antas vara bäst för barnen.

Enligt regeringens mening har Kommittén om barn i homosexuella familjer lagt fram ett omfattande forskningsunderlag och har belyst frågan ur ett brett perspektiv. Forskningen talar med tillräcklig säkerhet, anför regeringen, för att registrerade partner allmänt sett kan erbjuda adoptivbarn en god uppväxtmiljö och tillgodose adoptivbarns särskilda behov, också med beaktande av den känsliga situation som barnet kan befinna sig i på grund av parternas homosexualitet. En styvbarnsadoption i ett partnerskap kan, enligt regeringens mening, ge ett barn en ekonomisk, social och rättslig trygghet. Om part-

ner kan adoptera gemensamt skulle, anför regeringen, fler lämpliga adoptivföräldrar finnas tillgängliga som kan erbjuda trygghet. Att erkänna en sådan homosexuell familjebildning ger, enligt regeringens mening, en viktig signal till de barn som lever hos homosexuella vuxna. Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att det ligger i barnens bästa att registrerade partner kan adoptera och att det inte är motiverat att i lagen upprätthålla ett generellt hinder mot adoption. Liksom när det gäller andra som önskar adoptera barn bör en individuell prövning kunna göras utifrån de sökandes förutsättningar att erbjuda gynnsamma uppväxtförhållanden. Enligt regeringens mening finns det inte skäl att, som några remissinstanser förordar, avvakta en eventuell översyn av bestämmelserna om adoption i föräldrabalken.

När det gäller prövningen av en sökandes lämplighet att adoptera är det, enligt regeringens mening, av grundläggande betydelse att förhållandet är seriöst och stabilt och att sökandena är mogna och ansvarskännande. För barnets identitetsutveckling är det, anför regeringen, viktigt att barnet får möjlighet till ett naturligt umgänge med personer av båda könen och att barnet kan erbjudas en varaktig och god manlig och kvinnlig förebild i barnets närhet. NIA:s handbok för socialnämnder ger en god vägledning för prövningen. För sökande som är registrerade partner kan det därutöver behövas vissa särskilda hänsyn. En öppen kommunikation mellan barnet och föräldrarna om de konflikter som kan uppstå till följd av den är enligt regeringens uppfattning, avgörande för hur barnets psykologiska och sociala livsvillkor utvecklas. Det bör därför, anför regeringen, finnas öppenhet kring partnerskapet, och familjsituationen bör inte vara omgärdad med förbud och hemligheter. Partnerna bör kunna hantera omgivningens attityder, ha beredskap att möta barnets tankar om familjen och ha en positiv inställning till det motsatta könet.

Regeringen anser det inte motiverat att i lagtexten ange att det skall fästas särskilt avseende vid just den omständigheten att sökandens möjligheter att erbjuda barnet manliga och kvinnliga förebilder skall vara av avgörande vikt. Sökandens nätverk och möjligheter att erbjuda barnet goda och varaktiga manliga och kvinnliga förebilder är, anför regeringen, en naturlig del i den helhetsbedömning som skall göras. Det gäller i dag när ensamstående adopterar och har inte bedömts behöva framgå av lagtexten.

I linje med den bedömning som har gjorts beträffande partnerskap och adoption anser regeringen att partner och homosexuella sambor allmänt sett skulle kunna erbjuda en sådan uppväxtmiljö som behövs för att hantera eventuella problem och att de bör kunna utses gemensamt till särskilt förordnade vårdnadshavare.

Med hänsyn framför allt till den risk som lagändringen rörande adoption kan innebära för makars och ensamståendes möjligheter att adoptera från andra länder avser regeringen att ge berörda myndigheter i uppdrag att kontinuerligt följa upp konsekvenserna. Därvid skall, enligt vad regeringen upplyser, undersökas ursprungsländernas reaktion och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner liksom förhållandena för de barn som adopteras. Förslag

skall lämnas på de åtgärder som kan visa sig motiverade. En första rapport skall lämnas redan ett år efter ikraftträdandet. Regeringen kommer också att vid behov på annat sätt utvärdera lagändringen.

Motionerna

Tuve Skånberg m.fl. (kd, m, c) yrkar i motion L25 att riksdagen skall avslå propositionen. I motionen pekas på att all tillgänglig barnexpertis motsatt sig att homosexuella skall få provas för utlandsadoptioner. En lag om homosexuellas rätt till adoption strider, enligt motionärernas mening, mot Haagkonventionen och FN:s barnkonvention. Därutöver, anför motionärerna, sägs uttryckligen i föräldrabalken att en adoption inte får äga rum om den inte är till fördel för barnet. Det bästa för barnet är, enligt motionärerna, att växa upp med båda sina biologiska föräldrar. När detta av olika skäl inte går måste den naturliga familjesituationen efterliknas så långt det är möjligt. Det kan, enligt motionärernas mening, omöjligt vara i barnets intresse att berövas möjligheten till en naturlig identifikationsprocess. Inte ens om barnets båda föräldrar skulle vara döda kan en adoption i enlighet med regeringens förslag vara till barnets bästa eftersom den berövar barnet dess biologiska, sociala och ekonomiska arv. När det gäller internationella adoptioner är regeringens förslag enbart av akademiskt intresse. Av vad samtliga adoptionsorganisationer redovisat framgår att inget enda adoptionsland accepterar att barn placeras hos homosexuella föräldrar.

I motion L17 yrkar Gustaf von Essen och Lennart Fridén (båda m) att riksdagen skall avslå propositionen. Motionärerna menar att barn bör ha möjlighet att få växa upp under så goda och stabila förhållanden som möjligt. De barn som adopteras från krisdrabbade länder är ofta hårt prövade när de anländer till Sverige. Undersökningar visar, anför motionärerna, att adopterade barn oftare än andra lider av psykiska besvär på grund av de trauman som följer av att de är adopterade. Därför måste, enligt motionärernas mening, adopterade barns välbefinnande ha företräde framför homosexuellas rätt till sitt eget självförverkligande. Adopterade barn bör inte utsättas för den ytterligare börda det innebär att ha homosexuella föräldrar.

Också Karl Gustav Abramsson (s) yrkar i motion L20 att riksdagen skall avslå propositionen. Som skäl för yrkandet anför motionären att den utredning som utgör underlag för regeringens förslag inte på ett betryggande och invändningsfritt sätt har kunnat övertyga. Från flera remissinstanser och experter har, påpekar motionären, anförts en rad allvarliga invändningar i fråga om lämpligheten av s.k. homoadoptioner. Motionären delar uppfattningen att det inte skulle vara förenligt med en grundläggande och oavvislig omtanke om barnen att tillåta homoadoptioner.

I motion L26 yrkar Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd) att riksdagen skall avslå de i propositionen framlagda lagförslagen som innebär att registrerade partner skall ges möjlighet att provas som adoptivföräldrar och kunna utses som särskilt förordnade vårdnadshavare (yrkandena 2–7). Vidare yrkas att riksdagen skall avslå regeringens förslag om att säga upp den europeiska konvent-

ionen om adoption av barn (yrkande 1). Slutligen yrkas att riksdagen skall anta en lag om ändring i lagen om registrerat partnerskap avseende rätten att prövas som vårdnadshavare (yrkande 8). – I motionen anförts att barnperspektivet inte varit vägledande för det arbete som utförts av Kommittén om barn i homosexuella familjer. Adoption är inte till för att ge vuxna människor barn. Adoptionens syfte är, enligt motionärernas mening, att ge barnet en ersättning för dess biologiska föräldrar. Vid en adoption, som är det enda tillfälle då staten reglerar hur en familj skall se ut, skall man söka efterlikna det ursprungliga familjeförhållandet i så stor utsträckning som möjligt. Om två personer tillsammans skall kunna komma i fråga som adoptivföräldrar till ett barn måste dessa, anför motionärerna, kunna fungera som ersättare för mamma respektive pappa. En första förutsättning är alltså att de är av olika kön. Om homosexuella par tillåts att adoptera anser motionärerna att stora delar av familjerätten måste anpassas eftersom den utgår från båda föräldrarnas betydelse för barnets utveckling. Enligt motionärernas mening skall det inte vara tillåtet att experimentera på adoptivbarn utifrån gissningar och teorier om att det inte har någon betydelse att föräldrarna är av olika kön. Eftersom regeringen medgett att barnet behöver förebilder av båda könen har regeringen erkänt att en konstellation med två föräldrar av samma kön inte är tillräcklig för barnets utveckling. Att adopteras av ett homosexuellt par torde komma att innebära en ökad belastning för internationellt adopterade barn, särskilt i tonåren. Genom att tillåta homosexuella par att adoptera skulle Sverige, anser motionärerna, frånga FN:s barnkonvention. Vidare menar motionärerna att förslaget strider mot 1993 års Haagkonvention. Trots att regeringen anser att det är olämpligt föreslås att den europeiska konventionen om adoptioner från år 1967 skall frånträdas. Därutöver anför motionärerna att förslaget med all sannolikhet kommer att medföra att alla internationella adoptioner kommer att stoppas och att därmed många barn berövas möjligheten till ett bättre liv. I motionen redovisas vilka remissinstanser som motsatt sig att kommitténs förslag genomförs. Vidare påpekas att också Lagrådet uttryckt kritik mot förslaget. Motionärerna motsätter sig också förslaget att registrerade partner skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn. – Däremot anser motionärerna att homosexuella skall kunna bli prövade som vårdnadshavare i de fall då ett barn vuxit upp tillsammans med sin biologiska förälders partner och den biologiska föräldern avlider eller av annat synnerligt skäl inte kan ha vårdnaden om barnet.

Olle Lindström (m) yrkar i motion L23 att riksdagen skall avslå förslaget om att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. Motionären anför att adopterade barn är överrepresenterade bland de barn som har identitetsproblem och att förslaget innebär att man lägger ytterligare identitetsproblem på barnen. Eftersom det under lång tid alltid funnits fler människor i världen som vill adoptera än vad det finns barn som behöver adoptivföräldrar skall, enligt motionärens mening, undvikas att riskera att

utsätta de barn som adopteras för ytterligare svårigheter med identiteten genom att låta dem bli adopterade av homosexuella par.

I motion L22 yrkar Christel Anderberg m.fl. (m) att riksdagen skall avslå regeringens förslag att registrerade partner skall ges möjlighet att provas som adoptivföräldrar (yrkande 1). Motionärerna förklarar sig emellertid inte ha något att erinra mot förslaget såvitt gäller närståendeadoption men begär att regeringen snarast lägger fram ett lagförslag som gör att dagens regler för internationella adoptioner inte kan kringgås i syfte att efter ensamadoption låta en registrerad partner närståendeadoptera barnet (yrkande 2). I motionen yrkas vidare att riksdagen skall avslå regeringens förslag att frånträda 1967 års europeiska konvention om adoption av barn (yrkande 3). – Motionärerna anför att vuxna inte har rätt till barn, men att barn har rätt till goda uppväxtvillkor. Därför måste frågan om registrerade partner skall ges rätt att provas som adoptivföräldrar avgöras med utgångspunkt i principen om barnens bästa. Separationen från de biologiska föräldrarna påverkar ett barn genom hela livet. Motionärerna pekar på att de flesta adoptivbarn klarar sig bra, men att de som inte gör det ofta får mycket stora problem. Enligt motionärernas mening är kunskapen om adoptioner och adoptivbarns utveckling ännu ofullständig, särskilt när det gäller adopterade barn i homosexuella familjer. Bland annat saknas studier om viktiga delområden som familjebildning och utvecklingen av den sexuella identiteten. Motionärerna anför att forskningen visat att det finns en överrisk för självmord och psykologiska komplikationer hos adopterade barn. Med beaktande av detta samt att kunskapen om adopterade barn i homosexuella familjer ännu är ofullständig, anser motionärerna att man i dag inte vet hur stora adoptivbarns marginaler är, och i motionen ställs frågan hur adopterade klarar att förhålla sig till ytterligare en livsuppgift. Motionärerna anser att regeringen inte är intresserad av kunskap om adopterade och adopterade i homosexuella familjer. Motionärerna anser vidare att man måste ha kunskap för att med gott samvete kunna säga att man fattat beslut som utgår från barnets bästa och att man måste avvakta ny forskning som kan ge en bredare kunskapsgrund att stå på för att kunna fatta beslut. Mot denna bakgrund förklarar sig motionärerna inte kunna stödja förslaget att ge registrerade partner rätt att provas som adoptivföräldrar. Däremot stöder motionärerna förslaget att medge närståendeadoptioner för registrerade partner. För de barn som då berörs är det biologiska ursprunget klart, vilket enligt motionärernas mening väsentligt underlättar identitetsbyggandet.

Yrkandena i motion L24 av Lennart Kollmats m.fl. (fp) går ut på att riksdagen skall avslå regeringens förslag såvitt gäller internationella adoptioner och ändra regeringens förslag så att endast styvbarnsadoptioner av den andre partners biologiska barn tillåts. – I motionen redovisas vad som anförts i två särskilda yttranden i betänkandet (SOU 2001:10) Barn i homosexuella familjer vari kommitténs förslag att införa en möjlighet till styvbarnsadoption tillstyrks medan övriga förslag avstyrks. Vidare framhåller motionärerna att företrädare för föreningar och nätverk för adopterade till övervägande delen ställt sig negativa till homosexuellas möjligheter att bli prövade för gemen-

sam adoption. I motionen anför att det finns ytterligare argument för motionsyrkandena som hänför sig till reaktionerna från de s.k. givarländerna och också från de organisationer i givarländerna som arbetar med adoptioner. Därtill kommer, anför motionärerna, att Sverige måste frånträda en europeisk konvention, vilket är mycket ovanligt och dessutom olämpligt. Därutöver påpekas att Lagrådet varit kritiskt till förslaget. Att tillåta styvbarnsadoptioner anser motionärerna däremot är förenligt med barnets bästa eftersom det i en sådan situation redan finns en biologisk förälder som är med i bilden. Motionärerna förordar emellertid inte en sådan ordning i de fall den andre partners barn är adopterat, vilket skulle möjliggöra kringgående av den ordning som motionärerna förordar.

I motion L19 framställer Susanne Eberstein m.fl. (s) ett yrkande som innebär att registrerade partner skall få provas som adoptivföräldrar endast i fråga om barn som har hemvist i Sverige. – Motionärerna förklarar sig inte ha några erinringar mot regeringens förslag såvitt avser närståendeadoptioner och adoptioner av barn i Sverige. Däremot är, enligt motionärernas mening, situationen helt annorlunda när det gäller internationella adoptioner, vilket framgår av skrivelser, särskilda yttranden och remissvar med anledning av betänkandet (SOU 2001:10) Barn i homosexuella familjer. De internationellt adopterade barnen har i de flesta fall en helt annorlunda bakgrund än svenska. Motionärerna anser att det finns risk för att internationellt adopterade barn skulle uppleva ett ännu starkare utanförskap i en homosexuell familj och att detta ytterligare skulle försvåra barnets identitetsutveckling. Ett annat skäl som framförs i motionen gäller Sveriges internationella åtaganden, främst Haagkonventionen. Motionärerna pekar på att konventionen syftar till att stärka barnets rättsskydd vid internationella adoptioner och är en konkretisering av FN:s barnkonvention när det gäller adoptioner. Begränsningen av konventionen till att omfatta endast adoptioner till makar och en person ensam gjordes på uttrycklig begäran av ursprungsländerna. Barn som adopteras av registrerade partner kommer därför, anför motionärerna, att ställas utanför det skydd som Haagkonvention ger. Sverige skulle således genom föreliggande lagförslag vara berett att gå vid sidan av Haagkonventionen och förmå ursprungslandet att genomföra adoptioner vid sidan av konventionen. Enligt motionärernas mening skickar detta märkliga signaler till de 40 länder som redan ratificerat konventionen och till de länder som nu förbereder sig för ratificering. Vidare anför att propositionen inte innehåller något förslag om ersättning för Haagkonventionen. Konsekvensen av förslaget blir, anser motionärerna, att vuxna ges nya rättigheter på bekostnad av ett urholkat rättsskydd för redan utsatta barn. Motionärerna anför vidare att de fyra länder som infört möjlighet till partnerskapsadoption inte öppnat för internationella adoptioner med hänsyn till Haagkonventionen och de internationella relationerna. Mot bakgrund av det anförda anser sig motionärerna inte kunna ställa sig bakom regeringens förslag såvitt gäller möjligheten att adoptera barn från andra länder.

Tasso Stafilidis m.fl. (v) yrkar i motion L21 att riksdagen skall besluta att lagändringarna skall träda i kraft senast den 1 mars 2003 (yrkande 6). Vidare yrkas att riksdagen beslutar att den prövning som skall göras av adoptanter inte skall ställa krav på att det skall finnas kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen (yrkande 1). Därutöver yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den lagändring som föreslås i propositionen gällande partners möjlighet att adoptera från utlandet inte kommer att ändras i det fall lagändringen eventuellt kommer att inverka på makars och ensamståendes möjligheter att adoptera från andra länder (yrkande 2). Motionärerna vill också att riksdagen skall begära att riksdagen förtydligar uppföljningsuppdraget till berörda myndigheter så att avsikten med uppdraget blir att myndigheterna även skall stå väl rustade med åtgärder för att motverka att en ändrad svensk lagstiftning eventuellt får negativa konsekvenser för ensamstående och heterosexuella svenska pars möjligheter att adoptera internationellt (yrkande 3). Slutligen yrkas att riksdagen skall begära att regeringen ger utredningen om internationella adoptioner tilläggsdirektiv som tar sikte på de förändringar i lagstiftningen som föreslås i den nu aktuella propositionen. Vid hemutredningar får, enligt motionärernas mening, inte fästas vikt vid de adoptionssökandes sexuella läggning (yrkande 4). – Vad först gäller ikraftträdandet anser motionärerna att regeringen redan den 5 juni 2002 bör ha tagit fram en skrivelse om uppsägning av konventionen som omgående kan överlämnas till Europarådets generalsekreterare. Med en uppsägningstid om sex månader skulle lagändringarna kunna träda i kraft senast den 1 mars 2003, vilket motionärerna anser att riksdagen bör besluta. – I motionen framförs vidare kritik mot de uttalanden som regeringen gjort i propositionen rörande kvinnliga och manliga förebilder. Motionärerna anser att regeringen har en problematisk inställning till kön samt till kvinnliga och manliga förebilder. I motionen ställs frågan vad det är för kvinnlighet och manlighet som regeringen anser måste kunna visas upp i omgivningen av homosexuella par som vill adoptera barn, särskilt mot bakgrund av att regeringen i andra sammanhang poängterat hur viktigt det är att motverka könsordningen. Motionärerna efterlyser en djupare analys av innebörden av att samkönade adoptivföräldrar skall ha kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen. En adoption är inte till för att ge barnet en mor och en far, utan för att ge barnet en trygg lösning på det problemet att det blivit av med sin mor och sin far. Motionärerna anser mot denna bakgrund att regeringens utgångspunkt, att den prövning som skall ställas på adoptivföräldrarna skall utgå från en manlig och en kvinnlig förebild utanför adoptionsrelationen, är orimlig. I stället, anför motionärerna, skall prövningen utgå från barnets bästa och från att ett föräldraskaps kvalitet är mångfasetterad. Denna prövning skall inte utgå från kön. – Motionärerna tolkar propositionen så att regeringen är beredd att ompröva ställningstagandet att ge partner möjlighet att provas som adoptivföräldrar för den händelse den nya lagstiftningen skulle innebära risker för negativa konsekvenser när det gäller makars och ensamståendes möjligheter till internationella adoptioner. I motionen framförs

kritik mot detta. Motionärerna vill att riksdagen genom ett tillkännagivande skall uttala att den lagändring som föreslås i propositionen, när det gäller partners möjlighet att adoptera från utlandet, inte kommer att ändras i det fall lagändringen eventuellt skulle komma att inverka på makars och ensamstående möjligheter att adoptera från andra länder.

I två motioner väckta under den allmänna motionstiden år 2001 anser motionärerna att det bör vara möjligt att förordna fler än två vårdnadshavare för ett barn.

I motion L309 anför Tasso Stafilidis och Charlotta L Bjälkebring (båda v) att dagens regler om vårdnad begränsar möjligheten till andra familjeformer än heterosexuella kärnfamiljer och lämnar barnet och de faktiska vårdnadshavarna i andra familjeformer än den nyss beskrivna utan rättigheter och skyldigheter. Motionärerna yrkar att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det bör införas en möjlighet till fler än två vårdnadshavare för ett barn utan regler om vårdnadshavarens sexuella läggning.

Bengt-Ola Rytter och Barbro Hietala Nordlund (båda s) begär i motion L319 en översyn av möjligheten att förordna fler än två vårdnadshavare för ett barn och möjligheten att förordna annan än förälder att tillsammans med en förälder vara vårdnadshavare. Enligt motionärerna finns det anledning att se över hur det rättsliga ansvaret för ett barn skall fördelas i en verklighet där många barn växer upp i familjer som inte motsvarar den traditionella, biologiska familjen. Många av dessa barn kan ha en stark social gemenskap med en eller flera vuxna som inte är deras rättsliga föräldrar. Dessa barns intressen måste också, anser motionärerna, tillgodoses på bästa sätt och barnen måste ges ett bra skydd.

Yrkanden med förslag om tillkännagivanden som får anses ligga helt i linje med de i propositionen framlagda förslagen framställs i de under den allmänna motionstiden år 2001 väckta motionerna L371 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) (yrkandena 20 och 22–24), L325 av Lars Lindblad och Anna Kinberg (båda m) (yrkandena 5 och 6), L226 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) (yrkandena 1–3), L327 av Tommy Waidelich och Cinnika Beiming (båda s), L344 av Karin Pilsäter och Johan Pehrsson (båda fp), L357 av Anita Johansson och Lars U Granberg (båda s), L359 av Hillevi Larsson m.fl. (s) (delvis), L368 av Laila Bäck (s) och So495 av Matz Hammarström m.fl. (mp) (yrkande 5). I den sistnämnda motionen yrkas att riksdagen skall besluta om sådana lagändringar att homosexuella par ges rätt att provas som adoptivföräldrar (yrkande 4).

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att regeringens förslag skarpt kritiserats i flertalet av de motioner som väckts med anledning av propositionen, särskilt vad gäller förslaget att tillåta att registrerade partner provas även för internationella adoptioner. Också kommittéförslaget i den delen har utsatts för kraftig kritik av remissinstanserna. En annan del av kritiken gäller det forskningsunderlag som Kommittén om barn i homosexuella familjer presenterat, och flera mot-

ionärer menar att man inte kan dra några generella slutsatser av det. Annan kritik går ut på att förslaget inte är i överensstämmelse med Sveriges internationella åtaganden. Därutöver framförs invändningen att förslaget strider mot adoptionsinstitutets syfte, nämligen att ge barnet en ersättning för dess biologiska föräldrar. Att registrerade partner på ett mera generellt plan inte skulle kunna anses uppfylla de krav som ställs på adoptivföräldrar, görs däremot inte gällande.

Inför ett ställningstagande till propositionen och de i ärendet aktuella motionerna vill utskottet först understryka att föreliggande lagförslag innebär att registrerade partner – på samma sätt som nu gäller för makar – skall få möjlighet att *prövas* som adoptivföräldrar. Det är således inte fråga om, såsom i bland slarvigt antytts i den allmänna debatten, att ge generella rättigheter för registrerade partner som grupp betraktad att adoptera barn.

Vad gäller forskningsunderlaget kan utskottet instämma i regeringens bedömning att detta har vissa brister och att det måste bedömas med försiktighet. Även om så är fallet ger underlaget, enligt regeringens mening, ändå stöd för bedömningen. Utskottet delar regeringens uppfattning.

Utskottet konstaterar vidare att de studier som ligger till grund för kommitténs forskningsresultat är baserade på icke-slumpmässiga urval. Orsaken till detta är att barn i homosexuella familjer utgör en dold population. Studier av dolda populationer reser såväl annorlunda som svårare metodproblem än studier av andra grupper, särskilt vad gäller urvalet. Utskottet instämmer dock i regeringens bedömning att kommitténs studier har utförts med de vedertagna undersöknings- och urvalsmetoder som brukar tillämpas vid studier av dolda populationer. Forskningsunderlaget kan därför sägas uppfylla de vetenskapliga krav som ställs på sådan forskning för att den skall betraktas som tillförlitlig.

Enligt utskottets mening kan också frågan väckas om inte spørgsmålet rörande eventuella brister i forskningsunderlaget tillmätts en alltför stor betydelse i debatten. Som redovisats tidigare i betänkandet omgärdas adoptionsinstitutet av ett detaljerat och omsorgsfullt utformat regelverk som syftar till att förhindra att varje enskild adoption som inte är till ett visst barns fördel kommer till stånd. Några ändringar i detta regelsystem är inte aktuella i förevarande lagstiftningsärende. Varje enskild ansökan skall alltså även fortsättningsvis prövas utifrån de förutsättningar som föreligger just i det ärendet. Frågan om vilka generella forskningsresultat som föreligger i prövningsögonblicket kan givetvis vara av en viss betydelse, men kan knappast anses vara avgörande i ett enskilt ärende. Även om det skulle föreligga fullt ut generaliserbara resultat från forskningen skall givetvis en ansökan avslås om adoptionen inte kan anses vara till fördel för just det barn ärendet gäller. På motsvarande sätt bör en ansökan bifallas om adoptionen kan anses vara till fördel för det aktuella barnets bästa, även om det inte föreligger fullt ut generaliserbara forskningsresultat.

I likhet med regeringen anser lagutskottet att utgångspunkten för frågan om registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar bör

vara att lagstiftaren så långt som möjligt skall vara neutral mellan äktenskap och partnerskap när det gäller samlevnadsformens rättsverkningar. En ändring av gällande regler måste vidare vara sakligt motiverad utifrån principen om barnets bästa.

När det sedan gäller grundfrågan om registrerade partner över huvud taget bör ges möjligheter att provas som adoptivföräldrar delar lagutskottet den bedömning som gjorts av socialutskottet, regeringen och Kommittén om barn i homosexuella familjer. Det finns således ingenting som säger att registrerade partner generellt sett inte skulle ha samma förutsättningar som makar att tillgodose de särskilda behov av praktisk och känslomässig omsorg och omvårdnad som adopterade barn kan ha, även med beaktande av den känsliga situation som barn i homosexuella familjer kan befinna sig i. Den bild forskningen ger härvidlag tyder, enligt utskottets mening, klart på att registrerade partner har samma förutsättningar som makar att bli goda adoptivföräldrar.

I propositionen gör också regeringen sammantaget den bedömningen att den erfarenhet och forskning som finns om barn som växer upp med homosexuella vuxna med tillräcklig grad av säkerhet talar för att registrerade partner kan klara av att hantera den känsliga situation som adopterade barn kan befinna sig i. Lagutskottet gör för sin del samma bedömning. När det gäller omgivningens syn på förevarande frågor bör också tilläggas att man i Sverige, i synnerhet bland yngre personer, har ett alltmer fördomsfritt förhållningssätt gentemot homosexuella. Enligt utskottets mening finns det ingenting som tyder på att denna utveckling inte kommer att fortskrida, och redan nu kan skönjas att yngre personers förhållningssätt gentemot homosexualitet anammas också av gemene man.

Vad först gäller styvbarnsadoptioner bör, enligt utskottets mening, en grundläggande utgångspunkt för ställningstagandena vara att det inte går att blunda för att det i dagens samhälle finns ett inte oansenligt antal barn som växer upp i familjer med två vuxna personer av samma kön. Det är givet att den rättsliga situationen i sådana fall vad gäller relationen mellan barnet och dess föräldrar varierar, såväl för dessa barn som i fråga om andra barn. Sålunda kan barnets mor eller far ha vårdnaden gemensamt med barnets andra biologiska förälder eller adoptivförälder. I andra fall är modern eller fadern ensam vårdnadshavare och barnets andra förälder har ingen del i vårdnaden. Vidare förekommer det att barn växer upp utan att ha haft två föräldrar, nämligen barn för vilka faderskapet inte blivit fastställt. Situationen kan också vara den att barnets ena förälder är avliden. De barn som är adopterade av ensamstående personer har en liknande situation.

När ett barn växer upp med två personer av samma kön, varav den ena är en av barnets biologiska förälder, är det, liksom i andra fall av styvbarnssituationer, fullt tänkbart att barnets relationer till föräldrarnas partner är väl så goda som relationen till den biologiska föräldern. Särskilt kan detta vara fallet då den andre föräldern avlidit eller inte tar någon som helst aktiv del i barnets uppväxt. Relationen till föräldrarnas partner kan också i fall då faderskapet aldrig fastställts vara lika god som en motsvarande relation där styvföräldern

är av motsatt kön. Lagutskottet kan inte finna några bärande skäl för att i sådana och liknande situationer lagligen hindra att den biologiska förälderns partner får möjlighet att bli prövad som adoptivförälder. Som regeringen och socialutskottet anfört kan en styvbarnsadoption i ett registrerat partnerskap innebära fördelar för barnet genom att dess ekonomiska, sociala och rättsliga trygghet ökar. Utskottet vill vidare peka på att i ett av de särskilda expertyttrandena till betänkandet (SOU 2001:10) Barn i homosexuella familjer (s. 435) uttalats att barnet i familjer där den ena partnern är biologisk förälder redan har sitt ursprung klart och att det för det mesta redan har sina relationer, anknytning och bakgrund uppbyggda med åtminstone en biologisk förälder. Utskottet kan inte finna annat än att lagstiftaren då har en skyldighet att underlätta för dessa barns uppväxt samt ekonomiska, sociala och rättsliga trygghet. Lagstiftningen bör således, enligt utskottets mening, inte hindra att barnet, om förutsättningarna i övrigt för adoption är uppfyllda, kan få adopteras av partnern till den biologiske föräldern om det i ett enskilt fall skulle bedömas vara till fördel för barnet.

Enligt utskottets mening finns det inte anledning att vid styvbarnsadoptioner generellt göra någon åtskillnad mellan ett biologiskt barn och ett adopterat barn. Ett adopterat barn som sedan en tid lever tillsammans med sin adoptivförälder och dennes registrerade partner kan, precis som ett biologiskt barn i ett motsvarande förhållande, ha behov att genom en styvbarnsadoption få sina rättsliga, sociala och ekonomiska behov tillgodosedda. Att generellt föreskriva att sådana barn inte kan bli föremål för styvbarnsadoption inom ramen för ett registrerat partnerskap anser utskottet innebära en oacceptabel särbehandling av adopterade barn. En motsatt ordning stämmer dessutom inte överens med det starka adoptionsinstitutets grundsyfte. Därutöver vill utskottet än en gång peka på att en individuell prövning skall komma till stånd i varje enskilt adoptionsärende. Därvid får givetvis det särskilda förhållandet att styvbarnet en gång tidigare är adopterat vara en särskild omständighet som får beaktas både i den utredning som skall föregå prövningen och i samband med själva avgörandet. Om det därvid skulle visa sig att ytterligare en adoption inte är till fördel för barnet skall givetvis tillstånd till adoptionen inte ges. När det gäller något äldre barn bör vidare påpekas att gällande lagstiftning innebär tillräckliga garantier för att en adoption inte kommer till stånd mot barnets vilja.

Som redovisats inledningsvis i förevarande avsnitt är kritiken mot regeringens förslag särskilt stark i fråga om att tillåta att registrerade partner provas även för internationella adoptioner. Utskottet anser att regeringens förslag i denna del bör bedömas i sitt rätta sammanhang, och att de jämförelser som gjorts i den allmänna debatten med makars möjligheter att provas som adoptivföräldrar för internationella adoptioner inte är rättvisande. Enligt vad företrädare för NIA upplyst utskottet tillåter inget av de ursprungsländer som Sverige för närvarande samarbetar med i fråga om internationella adoptioner att homosexuella par adopterar barn från ifrågavarande land och att det är osannolikt att registrerade partner inom en överskådlig framtid kommer att kunna ge-

mensamt adoptera barn från dessa länder. Också regeringen är medveten om dessa förhållanden, och i propositionen uttalas att en lagändring som också kommer att omfatta internationella adoptioner knappast kommer att resultera i att registrerade partner inom den närmaste tiden kan adoptera barn från andra länder annat än i undantagsfall.

Fråga uppkommer då om man av dessa skäl inte bör genomföra lagförslaget såvitt avser internationella adoptioner. Lagrådet har också i sitt yttrande ifrågasatt lämpligheten av en lagstiftning som i detta hänseende inte kan förväntas få något praktiskt genomslag. Enligt lagutskottets mening bör emellertid denna omständighet inte utgöra skäl för riksdagen att frångå regeringens förslag i denna del. I sammanhanget måste nämligen beaktas, såsom också regeringen är inne på, att attityden i många länder till homosexuella och homosexuellas förhållande till barn håller på att förändras i en positiv riktning. Enligt utskottets mening kan det inte uteslutas att det finns länder, såväl ”nya” som ”gamla”, som inom en inte alltför avlägsen framtid skulle kunna bli aktuella som ursprungsländer. En svensk öppenhet i frågan kan dessutom på sikt medföra att inställningen till homosexuella och adoptioner i partnerskap ytterligare förändras i positiv riktning också i andra länder. Mot den bakgrunden anser utskottet i likhet med regeringen att den omständigheten att en lagändring såvitt avser internationella adoptioner endast skulle få en begränsad och inte omedelbar effekt inte i sig bör hindra att den genomförs. Regeringens förslag i denna del får anses som framåtsyftande. Utskottet konstaterar även att de föreslagna ändringarna kommer att ge ett rättsligt skydd till de internationellt adopterade barn som redan i dag lever tillsammans med registrerade partner.

I vissa motioner har uttryckts farhågor för att ett genomförande av förslaget om internationella adoptioner kan komma att negativt påverka makars och ensamståendes framtida möjligheter att adoptera internationellt. Utskottet anser att dessa farhågor är överdrivna. Kommitténs undersökningar kan, enligt utskottets mening, inte anses ge stöd för motionärernas uppfattning. Kommittén har undersökt hur de länder som Sverige för närvarande samarbetar med om internationella adoptioner skulle ställa sig om registrerade partner fick adoptera gemensamt och vad detta skulle innebära för andra personer som vill adoptera utländska barn. Kommittén ställde genom Utrikesdepartementet två frågor till de 25 ursprungsländer som lämnar flest barn för adoption till Sverige. Den första frågan var om man kunde tänka sig att låta homosexuella par adoptera barn från det landet. Den andra frågan var om svenska regler som ger homosexuella par möjlighet att adoptera skulle kunna negativt påverka makars möjlighet att adoptera. Sjutton länder svarade. Samtliga sjutton svarade att endast makar och ensamstående accepteras för adoption. Nio av länderna svarade att svenska regler som ger homosexuella par möjlighet att adoptera inte skulle negativt påverka makars möjlighet att adoptera. Ett land, Lettland, svarade att det finns risk för att makars möjlighet skulle påverkas negativt. Övriga sju svarade inte på den frågan.

Utskottet delar mot denna bakgrund regeringens bedömning att risken för negativa konsekvenser för makar och ensamstående inte är så stor att den bör hindra att det införs en möjlighet för registrerade partner till gemensam adoption också från utlandet. I sammanhanget måste också beaktas att regeringen avser att ge berörda myndigheter i uppdrag att kontinuerligt följa upp konsekvenserna av de föreslagna lagändringarna. Därvid skall undersökas ursprungsländernas reaktioner och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner liksom förhållandena för de barn som adopterats. Förslag skall lämnas på de åtgärder som kan visa sig motiverade. En första rapport skall lämnas redan ett år efter ikraftträdandet, och regeringen kommer också att vid behov på annat sätt utvärdera lagstiftningen.

Mot denna bakgrund anser utskottet att vad som anförts i motionerna om riskerna som lagändringarna kan innebära för makars och ensamståendes möjligheter att adoptera från andra länder inte utgör skäl för riksdagen att avslå regeringens lagförslag i denna del.

I några av motionerna görs invändningar mot regeringens förslag utifrån Sveriges internationella åtaganden. Vad först gäller barnkonventionen kan utskottet inte finna att den lagstiftning som regeringen föreslår innebär att den svenska adoptionslagstiftningen kommer i konflikt med konventionens bestämmelser och anda. Sverige kommer även i framtiden att ha en adoptionslagstiftning som innebär att barnets bästa skall vara styrande för alla överväganden som rör adoption. Inga andra intressen kommer att få sättas före eller anses lika viktiga som hänsynen till barnets bästa. I de fall ett beslut om adoption skall fattas i barnets ursprungsland kommer de länder som inte tillåter homosexuella att adoptera helt enkelt att säga nej till adoptionen. I de fall adoptionen skall genomföras i Sverige gäller, som tidigare redovisats, enligt lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling att adoptionen som huvudregel skall gå via en auktoriserad sammanslutning. I andra fall skall NIA pröva om förfarandet är godtagbart. Enligt utskottets mening torde detta med all önskvärd tydlighet säkerställa att adoptionsförfarandet är förenligt med vad som föreskrivs i barnkonventionen.

När det sedan gäller Haagkonventionen framgår av vad som redovisats tidigare att denna konvention inte är tillämplig när det gäller adoptioner som görs av registrerade partner. Konventionen är inte heller uppbyggd så att den avser att täcka alla former av adoption. Enligt Haagkonventionen finns inte heller några formella hinder för medlemsstaterna att införa bestämmelser som ger registrerade partner möjlighet att adoptera barn.

Med det regelverk som omgärdar adoptionsinstitutet i Sverige gör utskottet den bedömningen att barnet, trots att Haagkonventionen inte är tillämplig, ändå har i princip samma rättsliga skydd som om så skulle vara fallet. Haagkonventionen kan således, enligt utskottets mening, vare sig på formella eller sakliga grunder sägas utgöra hinder för att regeringens förslag genomförs.

Vad slutligen gäller 1967 års europeiska konvention om adoption av barn anser utskottet, i likhet med Kommittén om barn i homosexuella familjer och regeringen att föreliggande lagförslag knappast är förenliga med konventions-

åtagandena. Detta gäller även för det fall att endast styvbarnsoptioner skulle komma i fråga. Generellt sett är det naturligtvis olämpligt att man från svensk sida behöver säga upp en internationell konvention för att införa nationella bestämmelser som inte stämmer överens med konventionen. I förevarande fall föreligger emellertid, enligt utskottets mening, sådana skäl att en uppsägning är motiverad. Som regeringen framhållit innebär inte en uppsägning från svensk sida att barns rättsskydd vid adoption försvagas eller att hänsynen till barnet skulle äventyras. Redan före tillträdet hade Sverige regler om adoption som i huvudsak stämde överens med konventionen, och så kommer att vara fallet också efter de ändringar som regeringen nu föreslår. Därtill kommer att konventionen är förhållandevis gammal och att den inte fått den betydelse som tanken var när den en gång i tiden kom till. Många europeiska länder har inte heller tillträtt konventionen. I sammanhanget kan vidare nämnas att Danmark vid tillträdet gjorde sådana reservationer att man kunnat kvarstå som konventionsstat trots att man sedan år 1999 tillåter adoption i registrerade partnerskap.

Mot bakgrund av vad som sålunda anförts anser utskottet att den omständighet att 1967 års europeiska konvention om adoption av barn måste sägas upp inte utgör hinder för att de framlagda lagförslagen genomförs.

Sammanfattningsvis ställer sig utskottet bakom regeringens förslag att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar i fråga om både styvbarnsoptioner och internationella adoptioner.

När det sedan gäller regeringens förslag att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn anser utskottet – i linje med den bedömning som utskottet gjort beträffande partnerskap och adoption – att partner och homosexuella sambor allmänt sett kan erbjuda en sådan uppväxtmiljö som behövs för att hantera eventuella problem och att de bör kunna utses gemensamt till särskilt förordnade vårdnadshavare. Också i denna del ställer sig utskottet bakom regeringens förslag.

Nu gjorda ställningstaganden innebär att utskottet anser att riksdagen bör anta regeringens lagförslag i denna del och godkänna att 1967 års adoptionskonvention sägs upp samt bifalla motion So495 yrkande 4 och avslå motionerna L17, L19, L20, L22 yrkandena 1–3, L23, L24, L25 och L26. Ställningstandena innebär vidare att motionerna L226 yrkandena 1–3, L325 yrkandena 5 och 6, L327, L344, L357, L359 i denna del, L368, L371 yrkandena 20 och 22–24 och So495 yrkande 5 är tillgodosedda och därför också bör avslås.

Vad beträffar spörsmålen i motionerna L309 och L319 vill utskottet peka på att Kommittén om barn i homosexuella familjer ansett att frågan om det kan vara till ett barns bästa att ha flera än två vårdnadshavare bör utredas närmare. Utskottet förutsätter att regeringen i lämpligt sammanhang tar ställning till kommitténs förslag och anser därför att också dessa motionsyrkanden bör avslås.

Av lagtekniska skäl bör, enligt utskottets mening, den ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor som genom utskottets nu gjorda ställningstaganden skall komma till stånd framläggas som en fristående ändringsförfattning. Därför lägger utskottet fram ett eget förslag till ny lydelse av lagen om homosexuella sambor som endast avser särskilt förordnad vårdnadshavare. Förslaget framgår av lagförslag 2 i bilaga 3. Den ändring i samma lag som är påkallad med anledning av förslaget om homosexuellas rätt till föräldrapenning framgår av lagförslag 1 i bilaga 3.

Utskottet övergår därmed till att behandla frågan om när ifrågavarande lagändringar skall träda i kraft, en fråga som tagits upp i motion L21 yrkande 6. Uppsägningen av 1967 års konvention träder i kraft sex månader efter det att den har tagits emot av Europarådets generalsekreterare. I propositionen föreslås att lagändringarna skall träda i kraft den dag regeringen bestämmer, och regeringen uttalar som sin ambition att ikraftträdandet skall ske så snart som möjligt efter det att Sverige inte längre är bundet av konventionen.

Den nya lagstiftningen bör, enligt utskottets mening, inte träda i kraft innan uppsägningen av 1967 års konvention är genomförd. När så skett kan inte anges till en viss dag. I sådana fall då tidpunkten när en lag kan träda i kraft inte låter sig bestämmas beroende av internationella åtaganden brukar riksdagen regelmässigt i lag överlämna åt regeringen att bestämma tidpunkten för ikraftträdandet. Enligt utskottets mening är en sådan situation för handen i förevarande lagstiftningsärende. Mot bakgrund härav och med beaktande av vad regeringen uttalat om sin ambition rörande ikraftträdandet anser utskottet att riksdagen inte bör besluta om när lagändringarna skall träda i kraft. Utskottet förutsätter att regeringen omgående efter riksdagsbeslutet vidtar erforderliga åtgärder för att få konventionen uppsagd och att lagändringarna därför kan träda i kraft tidigare än den 1 mars 2003.

Med det anförda anser utskottet att motionsönskemålet är tillgodosett. Utskottet tillstyrker regeringens förslag såvitt avser ikraftträdandet och föreslår att riksdagen skall avslå motion L21 yrkande 6.

Beträffande ikraftträdandetidpunkten av ändringen i lagen om homosexuella sambor rörande tillfällig föräldrapenning (punkt 24 i regeringens lagförslag 2) återkommer utskottet till den frågan.

När det gäller prövningen av de sökandes lämplighet att adoptera framhålls i propositionen bl.a. att det för barnets identitetsutveckling är viktigt att barnet får möjlighet till ett naturligt umgänge med personer av båda könen och att barnet kan erbjudas varaktiga och goda manliga och kvinnliga förebilder i barnets närhet. Detta uttalande kritiseras i motion L21, och i motionen yrkas att riksdagen genom ett motivuttalande skall ge uttryck för att den prövning som skall göras av adoptanter inte skall ställa krav på att det finns kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen (yrkande 1).

Utskottet har en viss förståelse för den i motionen framförda kritiken. Enligt utskottets mening kan det vara väl så viktigt att de förebilder som bör finnas i barnets närhet återspeglar också annat. Uttalandena i propositionen om goda manliga och kvinnliga förebilder får emellertid inte övertolkas.

Regeringen har också avvisat Lagrådets förslag att låta återspegla sådana förebilder i lagtexten. Uttalandena får inte heller läsas ryckta ur sitt sammanhang, och utskottet kan inte finna att det varit regeringens avsikt att dessa omständigheter skall vara av avgörande vikt i ett enskilt adoptionsärende. Sökandens nätverk och möjligheter att erbjuda barnet goda och varaktiga förebilder av båda könen får ses som en del i den helhetsbedömning som skall göras i varje enskilt adoptionsärende och som i dag gäller när ensamstående skall adoptera.

Med det anförda får önskemålet i motion L21 yrkande 1 anses vara tillgodosett, och utskottet föreslår att motionsyrkandet avslås.

Utskottet övergår därmed till att behandla motionsönskemålet i L21 yrkande 4 om tilläggsdirektiv till utredningen om internationella adoptioner. Motionärerna efterlyser att utredningen skall utarbeta tydliga riktlinjer till socialnämnder och förvaltningsdomstolar när det gäller att bedöma vilka krav som bör ställas på de makar och partner som vill ta emot ett barn i syfte att adoptera det. Motionärerna anser vidare att det är viktigt att de hemutredningar som skall göras inte skall fästa någon vikt vid sexuell läggning utan det skall göras en saklig prövning av de ansökande partners och makars individuella förutsättningar.

Regeringen anser att NIA:s handbok för socialnämnder kan ge god vägledning när det gäller adoptioner av registrerade partner. Utskottet har också av företrädare för NIA upplysts om att handboken behöver omarbetas i det fall partner tillåts adoptera.

Utskottet förutsätter att spörsmålet i motion L21 yrkande 4 kommer att beaktas i det pågående utredningsarbetet och avstyrker bifall till motion L21 yrkande 4.

När det sedan gäller yrkande 2 i motion L21 kan utskottet inte finna annat än att yrkandet går ut på att riksdagen skall göra någon form av uttalanden som innebär att framtida lagändringar inte skall komma till stånd.

Sådana uttalanden skulle av grundläggande konstitutionella skäl sakna all betydelse, varför utskottet föreslår att motionsyrkandet avslås.

Som tidigare redovisats avser regeringen att ge berörda myndigheter i uppdrag att följa upp konsekvenserna av lagändringarna. Därvid skall undersökas ursprungsländernas reaktion och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner liksom förhållandena för de barn som adopterats. Förslag skall lämnas om de åtgärder som kan visa sig motiverade. En första rapport skall lämnas redan ett år efter ikraftträdandet.

Yrkande 3 i motion L21 innebär att regeringen skall utvidga uppföljningsuppdraget på i motionen närmare angivet sätt.

Utskottet kan för sin del inte se att det finns någon anledning för riksdagen att i nuvarande skede ha några synpunkter på hur uppföljningsuppdraget i detalj skall utformas. Utskottets utgångspunkt är att den nya lagstiftningen inte skall medföra några problem.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L21 yrkande 3.

Följdändringar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens lagförslag. Ett motionsyrkande med begäran om ytterligare följdändringar bör avslås. *Jämför reservation nr 4 (v).*

Propositionen

Regeringens förslag om adoption och utseende av särskilt förordnade vårdnadshavare föranleder enligt regeringen behov av kompletteringar i bestämmelserna om barnbidrag, underhållsstöd och barnaår rätt i ålderspensionssystemet för att klargöra vem av föräldrarna eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna som i vissa situationer avses när föräldrarna eller vårdnadshavarna är av samma kön.

I 4 § första stycket och 4 a § andra stycket lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag (lagförslag 3), 2 § namnlagen (1982:670) (lagförslag 4), 17 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd (lagförslag 5) och 3 kap. 13 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (lagförslag 6) föreslås följdändringar till ändringarna i 3 kap. 2 § lagen om registrerat partnerskap och punkt 15 i lagen om homosexuella sambor. Vidare har 4 § lagen om allmänna barnbidrag, i enlighet med Lagrådets förslag, omarbetats språkligt och redaktionellt (lagförslag 3).

Olika författningar innehåller hänvisningar till mor och far i stället för förälder, exempelvis i 2 kap. 2 § och 6 kap. 2 § ärvdabalken samt 10 kap. 10 § vallagen (1997:157).

Regeringen gör i propositionen bedömningen att det inte är nödvändigt att ändra de författningar vari hänvisas till mor och far. Enligt regeringens mening ligger det i sakens natur att bestämmelserna gäller även när ett barn har två föräldrar av samma kön och att det är självklart hur bestämmelserna skall tillämpas. Regeringen anser därför att det inte är tillräckligt motiverat att ändra dem bara för att registrerade partner kan adoptera.

Motionen

I motion L21 anser Tasso Stafilidis m.fl. (v) att ytterligare lagändringar är påkallade i sådan lagstiftning vari hänvisas till mor och far. Lagstiftningen bör, enligt motionärernas mening, utgå från könsneutralitet och således ta fasta på att föräldrarna kan bestå av två mammor och två pappor. I motionen yrkas att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till lagändringar som innebär att de författningar som benämner mor och far ersätts med det könsneutrala begreppet förälder (yrkande 5).

Utskottets ställningstagande

Socialförsäkringsutskottet har i sitt yttrande tillstyrkt de föreslagna kompletteringarna i bestämmelserna om barnbidrag, underhållsstöd och s.k. barnårsrätt i ålderspensionssystemet (lagförslag 3, 5 och 6).

Lagutskottet har för sin del inga erinringar mot de föreslagna ändringarna i namnlagen (lagförslag 4).

Med det anförda föreslår lagutskottet att riksdagen antar de föreslagna följdändringarna som nu har behandlats.

Förslaget till ändringar i lagen om homosexuella sambor, föranlett av att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses till särskilt förordnade vårdnadshavare (punkt 15 i lagförslag 2), har behandlats i föregående avsnitt. Utskottet tillstyrker härmed att också detta lagförslag genomförs.

Socialförsäkringsutskottet har i sitt yttrande till lagutskottet tagit upp frågan om behov av ytterligare ändringar i lagen om allmän försäkring. Utskottet har därvid konstaterat att nuvarande bestämmelser redan med dagens regelverk innebär en ojämlig behandling av kvinnor och män när det gäller rätten till s.k. pappadagar.

Enligt socialförsäkringsutskottets mening är dessa skillnader inte acceptabla, och utskottet anser att regeringen snarast bör lägga fram ett förslag till erforderliga lagändringar. Socialförsäkringsutskottet förutsätter att så sker utan något tillkännagivande från riksdagens sida och upplyser att det inom Socialdepartementet för närvarande pågår arbete i syfte att finna en rättslig reglering som kan lösa problemet.

Lagutskottet ansluter sig för sin del till vad socialförsäkringsutskottet anför.

När det gäller behovet av ytterligare lagändringar har lagutskottet samma uppfattning som regeringen, och utskottet föreslår att riksdagen avslår motion L21 yrkande 5.

Tillfällig föräldrapenning för homosexuella sambor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens lagförslag med den ändringen att tidpunkten för ikraftträdandet bestäms till den 1 augusti 2002.

Propositionen

Enligt 4 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring har en försäkrad förälder rätt till föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. När det gäller tillfällig föräldrapenning likställs med förälder bl.a. den som en förälder bor tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, dvs. en heterosexuell sambo (4 kap. 2 § andra stycket a). En homosexuell sambo har däremot inte rätt till någon tillfällig föräldrapenning.

I propositionen föreslår regeringen att en homosexuell sambo skall få rätt till tillfällig föräldrapenning i samma utsträckning som en heterosexuell sambo. Lagtekniskt genomförs förslaget så att det i lagen (1987:813) om homosexuella sambor införs en hänvisning till 4 kap. 2 § andra stycket i lagen (1962:381) om allmän försäkring (se lagförslag 2 i bilaga 2, punkt 24). Också denna lagändring föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer (se lagförslag 2 i bilaga 2, ikraftträdandebestämmelsen).

Utskottets ställningstagande

Socialförsäkringsutskottet anser i sitt yttrande till lagutskottet att skillnaderna mellan homosexuellas och heterosexuellas rätt till tillfällig föräldrapenning inte är sakligt motiverade och bör rättas till så snart som möjligt. Eftersom förslaget i denna del är fristående från övriga lagförslag i propositionen och att det inte föreligger några administrativa hinder att genomföra ändringarna redan den 1 juli 2002 tillstyrker socialförsäkringsutskottet förslaget till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor (lagförslag 2) såvitt avser punkt 24, dock med den ändringen att ikraftträdandet bestäms till den 1 juli 2002.

Lagutskottet ansluter sig till vad socialförsäkringsutskottet anfört. När det gäller ikraftträdandetidpunkten anser lagutskottet – med hänsyn till att ärendet kommer att behandlas av riksdagen först den 5 juni 2002 – att denna bör bestämmas till den 1 augusti 2002. Eftersom lagförslaget i denna del inte har något som helst samband med övriga lagförslag i propositionen bör ändringen, enligt lagutskottets mening, komma till stånd som en fristående ändringsförfattning.

Mot denna bakgrund framlägger utskottet ett eget förslag till ny lydelse av lagen (1987:813) om homosexuella sambor som endast avser homosexuellas rätt till tillfällig föräldrapenning, enligt vad som framgår av lagförslag 1 bilaga 3. Den ändring i samma lag som är påkallad med anledning av förslaget om partnerskap och adoption framgår av lagförslag 2 i bilaga 3.

Assisterad befruktning

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden med krav på att lesbiska kvinnor nu skall få rätt till assisterad befruktning bör avslås. Först måste utredas hur det rättsliga föräldraskapet för barnet då skall regleras. Med bifall till tre motionsyrkanden förordar utskottet ett tillkännagivande om att ett sådant utredningsarbete bör påskyndas. Två motionsyrkanden med andra spörsmål rörande assisterad befruktning bör avslås. *Jämför reservationerna nr 7 (v), nr 8 (kd) och nr 9 (kd).*

Faderskap

De grundläggande reglerna om faderskap till barn finns i 1 kap. föräldrabalken. Om modern är gift vid barnets födsel skall enligt 1 § mannen i äktenskapet anses som barnets far. Denna s.k. *faderskapspresumption* omfattar även den situationen att modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att det kan vara avlat dessförinnan.

Faderskapspresumptionen kan brytas av domstol vid vissa i 2 § närmare angivna fall. Ett sådant föreligger när det är utrett att modern haft samlag med annan än maken under tid då barnet kan vara avlat och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats av den andre. Ett annat fall är då en annan man bekräftat faderskapet till barnet och mannen i äktenskapet godkänner bekräftelsen.

Är modern ogift vid barnets födelse eller har en faderskapspresumption brutits skall faderskapet fastställas genom bekräftelse eller dom. Bekräftelse av faderskap är en formbunden rättshandling, som skall ske skriftligen och bevitnas av två personer. Dessutom skall bekräftelsen godkännas av socialnämnden och av modern.

Enligt bestämmelser i 2 kap. föräldrabalken skall socialnämnden medverka vid fastställande av faderskap.

Assisterad befruktning

Ofrivillig barnlöshet kan sedan länge avhjälpas på konstlad väg, antingen genom insemination eller genom befruktning utanför kroppen. En sammanfattande benämning på denna verksamhet är assisterad befruktning. Aktuella bestämmelser finns i lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen.

En *insemination* får utföras endast när kvinnan är gift eller bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållanden. För inseminationen krävs ett skriftligt samtycke från maken eller sambon. Är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen anses den make eller sambo som har lämnat sitt samtycke till inseminationen vara barnets far.

Insemination med sperma från en annan man än den som kvinnan är gift eller sammanboende med, s.k. *givarinsemination*, får utföras endast vid allmänt sjukhus under överinseende av läkare med specialistkompetens i gynekologi och obstetrik. Läkaren skall pröva om det med hänsyn till makarnas eller de sammanboendes medicinska, psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att inseminationen äger rum. Inseminationen får bara utföras när det kan antas att barnet kommer att växa upp under goda förhållanden. Läkaren väljer lämplig spermagivare. Uppgifter om denne antecknas i en särskild journal som skall bevaras i minst 70 år.

Ett barn som har kommit till genom givarinsemination och som har uppnått tillräcklig mognad, har rätt att få del av de uppgifter om spermagivaren

som antecknats i sjukhusets särskilda journal. Socialnämnden är skyldig att på begäran biträda barnet med att skaffa fram dessa uppgifter.

När det gäller befruktning *utanför kroppen* får sådan utföras endast på kvinnor som är gifta eller sambor. Det ägg som befruktas utanför kvinnans kropp skall vara kvinnans eget och det skall befruktas med makens eller sambons sperma. Maken eller sambon skall skriftligen ha lämnat sitt samtycke. Är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom befruktningen, anses en make eller en sambo som har lämnat sitt samtycke vara barnets far.

Riksdagen har i april 2002 beslutat ändringar i lagen om befruktning utanför kroppen. Lagen har därmed utvidgats så att även behandling med ägg eller spermier som kommer från andra än paret som genomgår behandling blir tillåten. Dock får inte både ägg och spermier komma från utomstående. Befruktning utanför kroppen där antingen ägg eller spermier kommer från andra än paret som skall genomgå behandlingen får endast göras vid universitetssjukhus. Läkaren väljer lämplig givare. Givaren skall vara myndig och ha gett sitt samtycke. Samtycket kan återkallas fram till dess befruktning har skett. Om givaren har avlidit får dennes ägg eller spermier inte längre användas för befruktning. Ändringarna träder i kraft den 1 januari 2003 (prop. 2001/02:89, bet. SoU16).

Kommittéförslaget

Kommittén om barn i homosexuella familjer har föreslagit att lesbiska par som har registrerat sitt partnerskap eller lever i ett samboförhållande – i likhet med heterosexuella makar och sambor – skall få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Reglerna om fastställande av det rättsliga föräldraskapet för barn som föds i lesbiska förhållanden skall motsvara vad som gäller för heterosexuella par. För partner skall alltså, enligt kommittéförslaget, en *moderskapspresumption* införas i föräldrabalken. I socialnämndens akt om faderskaps- och moderskapsutredningen skall antecknas vem som är spermagivare vid en insemination.

Kommittén har föreslagit att detta lagtekniskt skall lösas genom att två helt nya kapitel förs in i föräldrabalken – ett om moderskap till barn och ett om socialnämndens medverkan vid fastställande av moderskap. Om modern är registrerad partner, skall hennes partner automatiskt anses som mor till det barn som föds i partnerskapet, dvs. moderskapspresumption. Är modern ogift, skall hennes sambo få möjlighet att bekräfta moderskapet. Moderskapet skall också, enligt kommittéförslaget, kunna fastställas genom dom om insemination har utförts på modern med samtycke av hennes sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen.

Kommittén har vidare tagit upp frågan om en översyn av reglerna rörande föräldraskap. Enligt kommittén är det viktigt för barnet att få kännedom om sitt biologiska ursprung. En fråga som är angelägen att se över är därför möjligheten att – vid sidan av de nuvarande faderskapsreglerna – utreda och slå

fast det biologiska faderskapet för ett barn, exempelvis i form av en fastställd betalning rörande det biologiska ursprunget.

Propositionen

Regeringen anser att flera skäl talar för att lesbiska par som har registrerat sitt partnerskap eller som lever i ett samboförhållande bör få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Propositionen innehåller emellertid inte något förslag i den delen.

I propositionen pekar regeringen på att flera remissinstanser framfört en rad skäl som talar mot den lösning kommittén föreslagit. Förslaget innebär, enligt regeringens mening, begränsningar i möjligheten att få faderskapet till barnet fastställt, vilket kan få betydelse när det gäller barnets rätt till kunskap om sitt ursprung och barnets kontakt med sin biologiska far. Faderskapspresumtionen i föräldrabalken bygger på antagandet att ett barn som föds i ett äktenskap också har avlats inom äktenskapet, och ett motsvarande antagande kan ju inte göras för barn som föds i ett registrerat partnerskap. Det rättsliga föräldraskapet kan, anför regeringen, lösas på annat sätt. Ett alternativ kan vara styvbarnsadoption.

Enligt regeringen är det angeläget att även andra möjligheter att lösa föräldraskapet övervägs. Bland annat måste då, enligt regeringen, vägas in hur barnets rätt till ursprung kan tas till vara och vilken rätt och skyldighet som bör finnas för den biologiske fadern att bli rättslig far till barnet. Även "med-mammans" ställning bör analyseras närmare. Det är enligt regeringen viktigt att bestämmelserna om föräldraskap för lesbiska par står väl i samklang med den familjerättsliga regleringen i övrigt. Regeringen anser mot denna bakgrund att det inte är lämpligt att en möjlighet till assisterad befruktning för lesbiska par införs innan frågan om föräldraskapet har lösts. Enligt vad som anges i propositionen avser regeringen att ta upp frågan senare.

Motionerna

I motion L21 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) begärs att riksdagen skall besluta att anta de lagförslag som har presenterats av Kommittén om barn i homosexuella familjer. Motionärerna anser att det utifrån barnets bästa inte finns någon anledning att upprätthålla skillnaden mellan makar och partner i detta avseende. Reglerna om en spermadonators rättsliga ställning som far bör, enligt motionärerna, motsvara de regler som gäller för heterosexuella par (yrkande 7).

Samma motionärer yrkar i motion L226 att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att homosexuella par skall likställas med heterosexuella par i fråga om rättsligt föräldraskap för barn som har kommit till genom assisterad befruktning (yrkande 4).

Kia Andreasson m.fl. (mp) begär i motion L27 ett tillkännagivande om att lesbiska par som har registrerat sitt partnerskap eller lever i ett samboförhållande skall ges tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus (yrkande 1). Vidare yrkar motionärerna att riksdagen tillkännager för regeringen

som sin mening att reglerna om fastställande av föräldraskap för homosexuella par skall motsvara vad som gäller för heterosexuella par i enlighet med lagen om insemination samt att det för partner skall införas en moderskapspresumtion i föräldrabalken och att det i socialnämndens akt om faderskaps- och moderskapsutredning skall antecknas vem som är spermagivare (yrkande 2).

Tommy Waidelich och Cinnika Beiming (båda s) anser i motion L314 att lesbiska par borde ha rätt till professionell hjälp vid insemination. Motionärerna yrkar att detta ges regeringen till känna.

Ett motsvarande yrkande framställer Lars Lindblad och Anna Kinberg (båda m) i motion L325. Motionärerna anför att lesbiska kvinnor bör ges möjlighet till insemination vid svenska sjukhus samt att detta bör ges regeringen till känna (yrkande 7).

I motion L371 yrkar Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) ett tillkännagivande om att barnets bästa skall vara utgångspunkten vid rätten till insemination och inte föräldrarnas sexuella läggning. Därför bör, anser motionärerna, lesbiska kvinnor ges rätt till insemination vid svenska sjukhus (yrkandena 21 och 25).

Tre motionsyrkanden gäller det fortsatta arbetet i syfte att möjliggöra assisterad befruktning för lesbiska kvinnor.

I motion L21 förklarar sig Tasso Stafilidis m.fl. (v) dela regeringens uppfattning att en utredning om det rättsliga föräldraskapet måste göras. Motionärerna saknar dock en tidsplan för arbetet, och i motionen begärs ett tillkännagivande om att utredningen skall tillsättas omgående (yrkande 8).

Anders Bengtsson och Sonia Karlsson (båda s) yrkar i motion L18 att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att frågan om assisterad befruktning för lesbiska par bereds skyndsamt.

Hillevi Larsson m.fl. (s) anser i motion L359 att regeringen omgående bör komma med ett förslag om lesbiska kvinnors rätt till professionell hjälp vid insemination enligt kommitténs förslag (delvis).

I två motioner tas upp andra frågor rörande assisterad befruktning. I motion L355 anför Marina Pettersson (s) att lagen i dag sätter hinder för kvinnor att bli gravida med sin avlidne mans sperma och föda ett önskat och efterlängt barn. En anledning till denna bestämmelse är att barnet skall ha både en mamma och en pappa. Enligt motionären är denna tanke förlegad och nuvarande ordning bör, enligt motionärens mening, omprövas. I motionen yrkas ett tillkännagivande därom.

Tasso Stafilidis och Charlotta L. Bjälkebring (båda v) konstaterar i motion L308 att kanske mer än hälften av alla barn som har kommit till genom givarinsemination inte får reda på detta. Motionärerna anser att det finns risk för att barnet får reda på det av fel person vid fel tillfälle. Dagens bestämmelser utgår från föräldrarnas perspektiv medan barnkonventionen kräver att barnets bästa skall vara gällande i all lagstiftning som rör barn. Någoting måste enligt motionärerna göras för att säkerställa att barnet kan få reda på sitt ursprung, och regeringen borde återkomma med ett förslag som tillgodoser

barnets rätt att få reda på att det har kommit till genom insemination. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottets ställningstagande

I likhet med regeringen anser utskottet att en möjlighet till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus inte bör införas innan slutlig ställning tagits till frågan om hur det rättsliga föräldraskapet för barnet då skall regleras. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motionerna L21 yrkande 7, L27, L226 yrkande 4, L314, L325 yrkande 7 samt L371 yrkandena 21 och 25.

När det sedan gäller det fortsatta arbetet med hur det rättsliga föräldraskapet för barnet skall regleras anser utskottet att det är angeläget att detta arbete kommer till stånd så snart som möjligt i syfte att lesbiska par som har registrerat sitt partnerskap eller lever i ett samboförhållande kan få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Några skäl att ytterligare fördröja att en sådan möjlighet kommer till stånd föreligger inte.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L18, L21 yrkande 8 och L359 i denna del, som sin mening ge regeringen till känna.

Beträffande motion L355 om möjlighet till assisterad befruktning med en avliden makes spermier som varit frysta, har utskottet en viss förståelse för motionsönskemålet. Inom ramen för förevarande ärende är emellertid utskottet inte berett att förorda någon riksdagens vidare åtgärd med anledning av motionen. Utskottet utgår från att de nya bestämmelserna i lagen om befruktning utanför kroppen som riksdagen nyligen har beslutat kommer att bli föremål för uppföljning och utvärdering inom en inte alltför avlägsen framtid samt anser att frågeställningen bör bli föremål för ytterligare överväganden i samband därmed. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion L355.

Riksdagen bör också avslå motion L308 som gäller önskemål om lagstiftningsåtgärder i syfte att alla barn som kommit till genom insemination skall upplysas därom. I samband med inseminationslagens tillkomst uttalade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1984/85:LU10 att det inte går att utesluta fall där det inte kan anses vara förenligt med barnets bästa med en sådan upplysning. Enligt utskottets mening äger uttalandet alltjämt giltighet.

Ställningstagandet innebär inte att frågan därmed en gång för alla skulle vara avgjord. Barnombudsmannen har tagit upp spørsmålet i en av sina årsrapporter och det har också nyligen behandlats av regeringen i proposition 2001/02:89 Behandling av ofrivillig barnlöshet (s. 46-48). I sammanhanget bör vidare upplysas att det i departementspromemorian (Ds 2001:53) Föräldrars samtycke till adoption, m.m. föreslagits att adoptivförälders skyldighet att så snart det är lämpligt upplysa barnet om att det är adopterat uttryckligen skall framgå av föräldrabalken. Förslaget bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Översyn av adoptionslagstiftningen, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår ett tillkännagivande om lagstiftningsåtgärder i syfte att hindra äktenskap respektive partnerskap mellan adoptant och adoptivbarn. Förslaget innebär bifall till ett motionsyrkande. Övriga yrkanden bör avslås. *Jämför reservationerna nr 10 (m och kd) och nr 11 (c).*

Motionerna

I motion L22 anför Christel Anderberg m.fl. (m) att gällande adoptionsregler är skrivna för en annan tid och ett annat system. Motionärerna anser att regeringen bör se över lagstiftningen innan några mer genomgripande reformer genomförs och att denna översyn bör göras omedelbart. I motionen yrkas ett tillkännagivande därom (yrkande 4).

Christel Anderberg m.fl. (m) föreslår i motion L207 att riksdagen skall begära att regeringen gör en samlad översyn av hela adoptionslagstiftningen (yrkande 1). I motionen begärs vidare lagstiftningsåtgärder i syfte att förhindra äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn (yrkande 2). Enligt motionärernas mening bör i 4 kap. föräldrabalken införas en uttrycklig bestämmelse om att adoption endast får komma till stånd om den är till barnets bästa (yrkande 3). Därutöver anser motionärerna att den nuvarande 25-årsgränsen för att bli prövad som adoptivföräldrar bör ses över (yrkande 4).

En allmän översyn av adoptionslagstiftningen och 25-årsgränsen begärs också av Kjell Eldensjö m.fl. (kd) i motion L273.

Agne Hansson m.fl. (c) anför i motion K284 att myndighetsåldern bör gälla som åldersgräns för att bli prövad som adoptivförälder. I motionen begärs ett tillkännagivande därom (yrkande 8).

Sten Tolgfors (m) anför i motion L248 att riksdagen bör begära att regeringen gör en översyn av hela adoptionslagstiftningen (yrkande 1) innefattande 25-årsgränsen (yrkande 2) och ensamståendes rätt att provas som adoptivföräldrar (yrkande 3).

I motion L212 av Elizabeth Nyström och Anita Sidén (båda m) argumenteras utifrån ett konkret fall för att frånskilda skall kunna adoptera gemensamt på samma sätt som makar i fall då detta är det bästa för barnet. I motionen begärs ett tillkännagivande om ändrad lagstiftning.

Utskottets ställningstagande

Vad först gäller motion L207 yrkande 2 vill utskottet erinra om, såsom redovisats tidigare, att nuvarande bestämmelser innebär att en adoption inte kan hävas (s.k. stark adoption). Däremot föreskrivs i 4 kap. 7 § föräldrabalken att, såvitt angår adoptivbarnets ställning till adoptanten och dennes släktingar, all verkan av adoptionen upphör, om barnet adopteras av någon annan än adoptantens make eller om adoptanten ingår äktenskap med adoptivbarnet. Be-

stämelsen om äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn bör jämföras med 2 kap. 3 § äktenskapsbalken. Där sägs att äktenskap inte får ingås mellan dem som är släkt med varandra i rätt upp- eller nedstigande led eller är helsyskon. För halvsyskon gäller att de inte får ingå äktenskap med varandra utan särskilt tillstånd. Ett adoptivförhållande utgör således inte ett äktenskapshinder.

Giftermål mellan adoptant och adoptivbarn torde, såvitt utskottet har sig bekant, knappast förekomma i Sverige. Med det synsätt på adoptionsinstitutet som sedan lång tid tillbaka är allmänt utbrett framstår trots detta den lagliga äktenskapsmöjligheten mellan adoptanten och dennes adoptivbarn, enligt utskottets mening, som stötande. Som Förmynderskapsutredningen framhöll redan år 1989 i betänkandet (SOU 1989:100) Adoptionsfrågor är tiden mogen att avskaffa möjligheten för en adoptant att gifta sig med sitt adoptivbarn.

Enligt utskottets mening får det ankomma på regeringen att i lämpligt sammanhang till riksdagen framlägga erforderliga lagförslag. Utskottet förutsätter att sådana förslag också kommer att innebära förbud mot registrering av partnerskap mellan adoptant och adoptivbarn.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Ställningstagandet innebär att utskottet förordar att riksdagen bifaller motion L207 yrkande 2.

När det gäller övriga motionsspörsmål vill utskottet inte motsätta sig en genomlysning av adoptionsinstitutet utifrån de synpunkter som framförts i motionerna. Sålunda kan, såsom också görs i vissa av motionerna, den nuvarande 25-årsgränsen för den eller de som vill adoptera diskuteras. Såvitt utskottet har sig bekant var åldersgränsen föremål för prövning senast i slutet av 1980-talet av Förmynderskapsutredningen som emellertid inte fann skäl att förorda en sänkning. Detta hindrar emellertid inte, enligt utskottets mening, att nya överväganden kommer till stånd. Utskottet vill heller inte motsätta sig att den nuvarande möjligheten till s.k. ensamståendeoptioner blir föremål för en utvärdering. Vidare bör övervägas, som också Förmynderskapsutredningen varit inne på, om inte bestämmelserna i föräldrabalkens adoptionskapitel bör ändras i systematiskt hänseende i syfte att förbättra överskådligheten och därigenom än tydligare markera att hänsynen till barnets intressen är det centrala.

Som tidigare redovisats ämnar regeringen ge berörda myndigheter i uppdrag att kontinuerligt följa upp konsekvenserna av den nya adoptionslagstiftningen. Därvid skall undersökas ursprungsländernas reaktioner och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner liksom förhållandena för de barn som adopterats. Förslag skall lämnas på de åtgärder som kan visa sig motiverade. En första rapport skall lämnas redan ett år efter ikraftträdande, och regeringen kommer också att vid behov på annat sätt utvärdera lagändringen.

Enligt utskottets mening torde det i propositionen aviserade arbetet ge ett värdefullt underlag inför ett ställningstagande till omfattningen och djupet på den mera allmänna översynen av adoptionslagstiftningen som motionärerna önskar få till stånd.

Mot denna bakgrund vill utskottet inte nu förorda något formellt tillkännagivande i enlighet med motionsönskemålen, och utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna L22 yrkande 4, L207 yrkandena 1, 3 och 4, L212, L248 yrkandena 1–3, L273 och K284 yrkande 8.

Reservationer

1. Avslag på propositionen såvitt avser adoption och vårdnadshavare (punkt 1)

av Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen godkänner samt tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L25 och 2001/02:L26 yrkandena 1–7 samt delvis motion 2001/02:L26 yrkande 8.

Ställningstagande

Alla människor är okränkbara och av lika värde. Det innebär att varje människa oavsett hudfärg, kön, etnicitet eller sexuell identitet är unik och värdefull. Vi anser att det offentliga inte skall lägga sig i vuxna människors frivilliga sexual- eller kärleksliv. Det är inte heller statens uppgift att ha synpunkter på enskilda individers sexuella läggning. Vår utgångspunkt är att äktenskapet bör vara den juridiska formen för samlevnad mellan man och kvinna. Det traditionella och överlevande familjebegreppet är knutet till relationen mellan föräldrar och barn, inte till formen för sexualitet.

Våra ställningstaganden till förslagen i propositionen inrymmer inte någon värdering av homosexuella personers förmåga att ta hand om barn. Sexuell läggning i sig är inte diskvalificerande för föräldraskap. Vi tar bara ställning till barnets rätt till och behov av både en mamma och en pappa. Enligt vår mening är det inte ett uttryck för diskriminering av homosexuella par att anse att barn har rätt till föräldrar av båda könen. Redan i dag finns ett antal kriterier för att få adoptera. Dessa kriterier är inte framtagna med tanke på vuxnas rättigheter utan för att tillgodose barnets behov.

Adoption är inte till för att ge vuxna människor barn utan för att ge barn föräldrar. Ingen har rätt till barn, vare sig heterosexuella eller homosexuella par. Däremot har alla barn rätt till föräldrar. Varje barn har en biologisk mamma och en biologisk pappa. På grund av olika omständigheter kan en eller båda föräldrarna försvinna ur barnets liv. Det är då samhällets skyldighet att så långt det står i dess makt medverka till att barnet ändå får en uppväxtsituation som liknar den grundläggande så mycket som möjligt. Adoptionens syfte och innebörd är att ge barnet en ersättning för dess biologiska föräldrar. Enligt vår uppfattning skall en adoption, som är det enda tillfälle då staten reglerar hur en familj ska se ut, innebära att det ursprungliga familjeförhållandet i så hög utsträckning som möjligt efterliknas. Adoptionsförhållandet

avspeglar alltså det naturliga föräldraskapet. Ett barn kan i egentlig mening bara ha en mamma och en pappa, antingen dessa är biologiska föräldrar eller adoptivföräldrar. Därför kan ett barn inte adopteras av sin moders make samtidigt som den biologiske fadern behåller sitt faderskap. Om två personer tillsammans ska kunna komma i fråga som adoptivföräldrar till ett barn måste de kunna fungera som ersättare för mamma respektive pappa. En första förutsättning är alltså att de är av olika kön.

Att barnets utveckling sker genom ett kontinuerligt växelspel mellan föräldrarnas olika roller har påvisats i en mängd olika studier. Varje barn bör därför, menar vi, så långt det är möjligt ha rätt till identifikation med föräldrar av båda könen. Denna princip ligger till grund för nu gällande familjerätt och tillämpas därför i samband med vårdnadstvister. Även om föräldrarna inte lever tillsammans har barnet rätt till kontakt med båda föräldrarna. De senaste åren har riksdagen fattat flera beslut med detta som utgångspunkt. Att acceptera de i propositionen framlagda lagförslagen skulle, enligt vår uppfattning, vara ett steg tillbaka. Om homosexuella par tillåts adoptera måste stora delar av den befintliga familjerätten anpassas efter det eftersom den utgår från båda föräldrarnas betydelse för barnets utveckling. Om så inte sker kommer lagstiftningen att bli inkonsekvent. Exempelvis skulle det leda till att barn anses behöva två föräldrar av olika kön i frågor om faderskap, vårdnad och umgänge, men inte i fråga om adoption. Vi anser inte att det skall vara tillåtet att experimentera på adoptivbarn utifrån gissningar och teorier om att det inte har någon betydelse att föräldrar är av olika kön. Vi menar att alla barn även i fortsättningen skall ha rätt till en mamma och en pappa.

Regeringen medger i sitt förslag att barnet behöver ha förebilder av båda könen och förutsätter att det som komplement ska finnas en varaktigt god manlig respektive kvinnlig förebild i barnets närhet. Därmed har regeringen, enligt vår uppfattning, erkänt att en konstellation med två föräldrar av samma kön inte är tillräcklig för barnets utveckling. En förebild utanför familjen är för övrigt aldrig detsamma som en förälder. Könsidentifikation handlar nämligen inte bara om att ha en förebild. Det handlar om att leva i en relation till denna förebild. Dessutom är det osäkert om en förebild utanför familjen verkligen kommer att finnas till hands under hela uppväxten. Föräldraskapet är däremot inget som går att avsäga sig.

Adoptionen är en avgörande händelse i barndomen som följer den adopterade genom livet. Därför är adoptivbarnens utveckling och skapande av identitet svårare än för andra barn. Deras frågor inför livet och identiteten är fler och annorlunda än för icke-adopterade. Därför är deras uppväxtförhållanden extra viktiga. Barn som adopteras internationellt löper redan nu större risk att få problem med sin identitetsutveckling, vilket aktuell forskning visar. Även om det går bra för de flesta finns tyvärr en ökad risk för kriminalitet, missbruk och självmordsförsök. Att adopteras av ett homosexuellt par torde kunna innebära en ökad belastning för sådana barn, särskilt under tonåren. Nyligen genomförda studier av internationellt adopterade barn födda i slutet av 60-talet och början av 70-talet visar att riskerna för självmordsförsök och full-

bordat självmord är tre till fyra gånger högre än i jämförelsegrupperna. Den överrisken gäller också för behov av vård på psykiatrisk klinik, liksom för sociala problem som allvarlig kriminalitet och behov av sjukhusvård på grund av missbruk.

Under utredningen utfördes en attitydstudie för att spegla allmänhetens inställning till homosexuella. Studien, som inte skiljer på biologiska och internationellt adopterade barn, visar att en majoritet av svenska folket är negativ till adoptionsmöjligheter för homosexuella. Detta faktum skulle naturligtvis påverka livsvillkoren för barn som adopteras av homosexuella. Vi anser inte att barn någonsin får bli ett medel i politiska ambitioner att vända opinions-trender.

I varje fråga som rör barn måste utgångspunkten vara att se till barnets bästa. FN:s barnkonvention framhåller att det främst är barnets rättigheter som ska beaktas vid en adoption. Barnkonventionen föreskriver också att om det råder osäkerhet om huruvida lagstadganden eller andra åtgärder är till skada för barnet eller inte så ska försiktighetsprincipen råda. Det innebär att sådana åtgärder inte ska vidtas som eventuellt kan utgöra ett hot mot barnets bästa, även om detta inte fullt ut kan beläggas. Vi menar att barn aldrig får användas som verktyg för att åstadkomma vad som kan upplevas som en angelägen åtgärd för vuxna. Genom att tillåta homosexuella par att adoptera skulle Sverige enligt vår uppfattning frånga FN:s barnkonvention som säger att alla beslut som rör barn skall utgå från barnets bästa. Lagförslaget väcker särskilda betänkligheter med hänsyn till innehållet i artikel 21 (c). I artikeln föreskrivs att konventionsstaterna skall säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption. Enligt vad företrädare för NIA upplyst utskottet finns det inte något land som Sverige samarbetar med i frågan om internationella adoptioner som tillåter att homosexuella par adopterar barn från ifrågavarande land. Lagförslaget, såvitt det avser internationella adoptioner, får mot denna bakgrund anses helt oförenligt med de tankegångar som ligger bakom artikel 21 (c) i FN:s barnkonvention.

Lagförslaget strider vidare mot 1993 års Haagkonvention. Skulle förslagen i propositionen godtas av riksdagen måste dessutom den europeiska konventionen om adoptioner från år 1967 frånträdas, något som regeringen själv kallar olämpligt men ändå föreslår. Vi avvisar även detta förslag.

Det anförs ibland att det borde vara bättre för ett utsatt barn i ett utvecklingsland att få två homosexuella föräldrar än att växa upp i en fattig miljö med allt vad det innebär. En av faktorerna man måste ta med i beräkningen vid diskussioner om adoption är vad de utländska adoptionsbyråerna har för synpunkter eftersom de svarar för 98 % av det totala antalet adoptioner som sker i Sverige. Inget av de länder varifrån det nu kommer barn till Sverige för adoption accepterar partner av samma kön som adoptivföräldrar. Om Sverige inför en rätt för homosexuella par att provas för adoption kommer detta med all sannolikhet att leda till att även de adoptioner som sker enligt nu gällande regler stoppas. Därmed berövas många barn möjligheter till ett bättre liv.

Av det dryga 70-tal remissvar som inkommit stöder ett fåtal kommitténs förslag. Vi anser att det är förvånansvärt att kommitténs majoritet och regeringen mot den samlade barnexpertisens inrådan föreslår långtgående förändringar av gällande lagstiftning i denna riktning. Även Lagrådet uttrycker allvarlig kritik mot förslagen. Det finns anledning att ställa frågan varför en utredning gjorts, då varken kommittén i sitt betänkande eller regeringen i propositionen valt att beakta de resultat som framkommit, inte minst genom utlåtanden från en samlad barnexpertis. Det är uppenbart att barnens bästa inte varit vägledande då förslagen formulerats.

Med det anförda avvisar vi förslaget om att homosexuella par skall kunna prövas för adoption.

I konsekvens med detta anser vi inte heller att en homosexuell person skall få adoptera sin partners barn genom så kallad styvbarnsadoption eller närståendeadoption. Vid en adoption upphör de familjerättsliga banden, såväl rättigheter som skyldigheter, gentemot barnets biologiska föräldrar och släkt. Vi anser att kontakten mellan barnet och de biologiska föräldrarna och deras släktingar ska eftersträvas vare sig föräldrarna lever i hetero- eller homosexuella förhållanden.

Däremot tycker vi att det finns skäl att överväga en ordning som innebär att homosexuella skall kunna bli prövade som vårdnadshavare i de fall då ett barn vuxit upp med sin biologiska förälders partner och den biologiska föräldern avlider eller av annat synnerligt skäl inte kan ha vårdnaden om barnet. Det får ankomma på regeringen att göra sådana överväganden och vid behov återkomma till riksdagen med lagförslag med den inriktning vi nu förordar.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts bör riksdagen, med bifall till motionerna L25 och L26 yrkandena 1–7, avslå regeringens förslag om uppsägning av den europeiska adoptionskonventionen och samtliga lagförslag utom punkt 24 i förslaget till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor. Vad som anförts i reservationen bör riksdagen, med delvis bifall till motion L26 yrkande 8, som sin mening ge regeringen till känna.

2. Avslag på propositionen såvitt avser adoption (punkt 2)

av Christel Anderberg, Elizabeth Nyström, Berit Adolffson och Petra Gardos (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen godkänner samt tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:L22 yrkandena 1–3 samt delvis motionerna 2001/02:L17, 2001/02:L20 och 2001/02:L23.

Ställningstagande

Vuxna har inte rätt till barn men barn har rätt till bästa möjliga uppväxtvillkor. Därför anser vi att frågan om registrerade partner skall ges rätt att prövas som adoptivföräldrar måste avgöras med utgångspunkt i vad som utgör barnets bästa och med fokusering på adoptivbarnets speciella förutsättningar. Det är inte en fråga om människovärde eller homosexuellas rättigheter. Det är en fråga om barns behov.

Separationen från de biologiska föräldrarna påverkar ett barn genom hela livet. Adopterade barns identitetsbyggande är således mer komplicerat än andra barns. De allra flesta adoptivbarn klarar sig bra men de som inte gör det får ofta mycket stora problem. Forskningen har visat att det finns en överrisk för självmord och psykologiska komplikationer hos adopterade barn. Undersökningar visar i och för sig att homosexuella föräldrar omvårdnadsmässigt är lika goda föräldrar som heterosexuella föräldrar. Föräldrarnas homosexualitet är dock något som barnen måste förhålla sig till. I de allra flesta fall klarar barnen att hantera detta på ett bra sätt. Identitetsutvecklingen kompliceras emellertid.

Forskningen om barn i homosexuella familjer är huvudsakligen utländsk. I de svenska studier som trots allt genomförts är de undersökta populationerna små och inte slumpmässigt utvalda. Studierna om manliga homosexuella familjer är få. Forskningen rör nästan bara biologiska barn i parförhållanden.

Enligt en nyligen genomförd studie är risken för självmordsförsök eller fullbordade självmord tre till fyra gånger högre för internationellt adopterade än för andra jämförbara grupper i Sverige. Samma överrisk gäller för psykisk sjukdom, allvarlig kriminalitet och missbruk. Denna studie kullkastar uttalandena i propositionen om att det inte finns någon överrisk för adopterade barn.

Enligt experter på utlandsadopterade problembarn kännetecknas problem-bilden av sorg efter separationen från de biologiska föräldrarna, anknytnings-svårigheter, språksvårigheter och annorlundaskap. Till dessa riskfaktorer skulle, enligt samma experter, homosexuella föräldrar ytterligare förstärka annorlundaskapet. På den nivå där forskningen står i dag är det ingen som vet hur stora marginaler barnen har – klarar de av att hantera ännu en riskfaktor? Vi menar att kunskapen om adoptioner och adoptivbarns utveckling ännu är ofullständig. Detta gäller särskilt adopterade barn i homosexuella familjer.

Ett stort antal remissinstanser motsätter sig lagförslaget att ge homosexuella rätten att prövas som adoptivförälder vid internationella adoptioner. Remissinstanserna representerar både barnorganisationer och juridiska instanser. En grundläggande invändning är att förslaget inte är förenligt med principen om barnets bästa. Det framhålls att förslaget i alltför hög grad är präglad av de vuxnas behov och perspektiv. Det är främst vuxna som har fått komma till tals, och för lite vikt har lagts vid de åsikter rörande barns perspektiv som har kommit från adoptivbarn, barnexperter och barnorganisationer.

Försiktighetsprincipen säger oss att beslut som rör barn måste baseras på god kunskap om konsekvenserna av besluten. Beslut om utvidgning av adoptionslagstiftningen bör därför inte fattas innan kunskapsläget om de adoptioner

som hittills accepterats är mer fullständigt. Beslut om en utvidgning av adoptionslagstiftningen bör heller inte fattas förrän nödvändig forskning om existerande adoptivbarn i homosexuella familjer genomförts internationellt.

Barnets bästa skall vara grunden för de beslut vi fattar. När kunskap saknas är det inte möjligt att avgöra om möjligheten till internationell adoption för registrerade partner skulle vara till barnets bästa. Det finns heller ingen anledning att hasta fram en lagändring i Sverige. Vi har alla möjligheter att avvakta forskning om barn som adopterats i homosexuella familjer. Först då sådan forskning finns kan vi ta ställning på en stabil kunskapsgrund.

Föräldrarna är barnets primära förebilder. Intill dess att motsatsen bevisats genom forskning måste utgångspunkten vara att adopterade barns särskilda behov skall kunna mötas i barnets omedelbara närhet – inom familjen. Ett utsatt barn skall i så liten utsträckning som möjligt tvingas söka sig utanför familjen för att finna förebilder.

Förslaget skulle, som Lagrådet påpekat, leda till haltande rättsförhållanden internationellt sett eftersom Sverige skulle stå isolerat i denna adoptionsmöjlighet. Det går heller inte att bortse från attityder och kulturella skillnader i andra länder. Mycket tyder på att givarländerna skulle ha kraftiga invändningar mot att sända barn till homosexuella familjer. Det går inte heller att ignorera risken att givarländerna som en följd av den svenska lagändringen helt skulle avstå från att sända barn för adoption i Sverige.

Mot bakgrund av de ställningstaganden vi redovisat ovan är vi nu inte beredda att stödja regeringens förslag att ge registrerade partner rätt att provas som adoptivföräldrar.

När det sedan gäller Sveriges internationella åtaganden vill vi framhålla följande. Internationell adoptionsverksamhet bygger på förtroende mellan de parter som företräder barnen i utlandet och alla inblandade i Sverige – myndigheter och blivande föräldrar. Det är ett annat land som lämnar över en av sina medborgare till Sverige. Ömsesidighet och respekt är utgångspunkten för samarbetet. Denna ömsesidighet och respekt tar sig uttryck i de internationella konventioner vi skrivit under. Europarådskonventionen, Haagkonventionen och barnkonventionen bygger alla på principen om barnets bästa. Att säga upp eller kringgå dessa konventioner är liktydigt med en förklaring att barnets bästa inte längre är ledstjärnan i svensk familjerätt. Detta kan vi inte acceptera. Vi vill i stället poängtera vikten av att följa de konventioner som finns om barns rätt och om möjligt stärka dessa. Ett sätt vore att införliva FN:s barnkonvention i svensk rätt genom lagstiftning. Vi motsätter oss därför regeringens förslag att säga upp 1967 års konvention om adoption av barn.

Däremot anser vi att närståendeadoption bör kunna tillåtas för registrerade partners biologiska barn. För dessa barn är det biologiska ursprunget klart, vilket väsentligt underlättar deras identitetsbyggande. Barnen lever i många fall före adoptionen i samma familjekonstellation som efter adoptionen. Närståendeadoptionen blir ett sätt att ge ett barn med en förälder två föräldrar. Det kan också vara ett sätt att ge ett barn två fungerande föräldrar. I andra situationer blir närståendeadoption ett sätt att ge barnet tryggare långsiktiga

villkor i form av två föräldrar som är juridiskt sanktionerade. En närstående-adoption ger ett barn nya rättigheter, men det kostar samtidigt barnet andra rättigheter. Banden till en biologisk förälder klipps av, liksom till denne biologiske förälders släktingar. Arvsrätten påverkas. Det är långt ifrån självklart att en närståendeadoption är till barnets fördel i det enskilda fallet.

Det får ankomma på regeringen att återkomma till riksdagen med ett lagförslag i enlighet med vad vi anför. Regeringen bör utforma förslaget till riksdagen på ett sådant sätt att inte reglerna för närståendeadoption kan användas för att kringgå dagens regler för internationella adoptioner. Det skall alltså inte vara möjligt att ensamadoptera ett barn med avsikt att sedan, inom kort tid, låta en registrerad partner genomföra en närståendeadoption.

Vad som sålunda anförts bör riksdagen, med bifall till motion L22 yrkandena 1–3 samt med delvis bifall till motionerna L17, L20 och L23, godkänna och som sin mening ge regeringen till känna.

3. Lagtillämpningen (punkt 7)

av Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen vad som anförts i reservationen.
Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:L22 yrkande 2.

Ställningstagande

Regeringen anför i propositionen att det bör beaktas vad som kan antas vara andra länders inställning till att partner kan adoptera gemensamt. Ett stort antal remissinstanser har framhållit att de motsätter sig kommitténs förslag med hänvisning till att det i många ursprungsländer finns en negativ syn på homosexuella som adoptanter och att en möjlighet till adoption för partner kan leda till att länderna blir misstänksamma mot Sverige som mottagarland. De befarar att det kan bli svårare för makar och ensamstående att adoptera. Regeringen konstaterar att utifrån den undersökning som kommittén gjort kommer inte de ursprungsländer som svenska adoptionsorganisationer i dag samarbetar med att acceptera registrerade partner som adoptanter inom den närmaste framtiden.

Vidare anför regeringen att risken för negativa konsekvenser för makar och ensamstående emellertid inte är så stor att den bör hindra att det införs en möjlighet för registrerade partner till gemensam adoption också från utlandet. Vi är kritiska till denna formulering i propositionen. Vi tolkar den som att den öppnar för ett handlingsalternativ, vilket vi motsätter oss. Om risken för negativa konsekvenser för makar och ensamstående skulle bli stor innebär regeringens skrivning, enligt vår mening, att myndigheter som skall tillämpa lagstiftningen kan tolka den på så sätt att homosexuella underordnas heterosexuella. Denna formulering står enligt vår mening i bjärt kontrast till ett av

propositionens centrala syften, nämligen att rättsligt likställa partner och makar när en prövning för adoption skall ske. Vår utgångspunkt är att jämställa homosexuella med heterosexuella. Det är alltså viktigt att myndigheterna, mot bakgrund av vad regeringen anfört, inte avstår från att pröva eller rent av att tillåta homosexuella att adoptera för att denna möjlighet har försvårat för heterosexuella att adoptera. Därför bör riksdagen ifrågasätta regeringens motivering för att inte homosexuellas rättigheter skall underordnas heterosexuellas.

Vad som sålunda anförts bör riksdagen, med bifall till motion L21 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

4. Ytterligare lagändringar (punkt 9)

av Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:L21 yrkande 5.

Ställningstagande

Vi anser att de författningar som innehåller *mor* och *far* bör ändras till *föräldrar*. Lagstiftningen bör enligt vår mening utgå från könsneutralitet och således ta fasta på att föräldrarna kan bestå av två mammor eller två pappor. Begreppet förälder blir mer informativt och lättbegripligt för lagrummens adressater. Riksdagen bör därför begära att regeringen lägger fram förslag till sådana lagändringar.

Vad som sålunda anförts bör riksdagen, med bifall till motion L21 yrkande 5, som sin mening ge regeringen till känna.

5. Uppsägning av den europeiska adoptionskonventionen samt lagförslagen om adoption och vårdnadshavare (punkt 11)

av Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut – under förutsättning av bifall till reservation 1

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag om uppsägning av den europeiska adoptionskonventionen och samtliga lagförslag i den mån de inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan under punkt 9.

Därmed avslår riksdagen motionerna 2001/02:L226 yrkandena 1–3, 2001/02:L325 yrkandena 5, och 6, 2001/02:L327, 2001/02:L344, 2001/02:

L357, 2001/02:L359 i denna del, 2001/02:L368, 2001/02:L371 yrkandena 20, 22–24 och 2001/02:So495 yrkandena 4 och 5.

6. Uppsägning av den europeiska adoptionskonventionen samt lagförslagen om adoption och vårdnadshavare (punkt 11)

av Christel Anderberg, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson och Petra Gardos (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut – under förutsättning av bifall till reservation 2

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen

- a) avslår regeringens förslag om uppsägning av den europeiska adoptionskonventionen,
- b) antar det av utskottet i bilaga 3 framlagda förslaget (lagförslag 2) till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor med den ändringen att tidpunkten för ikraftträdandet bestäms till den 1 augusti 2002,
- c) avslår övriga lagförslag, i den mån lagförslagen inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan under punkt 9, utom första stycket andra meningen förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap och med den ändringen att tidpunkten för ikraftträdandet bestäms till den 1 augusti 2002.

Därmed avslår riksdagen motionerna 2001/02:L226 yrkandena 1–3, 2001/02:L325 yrkandena 5 och 6, 2001/02:L327, 2001/02:L344, 2001/02:L357, 2001/02:L359 i denna del, 2001/02:L368, 2001/02:L371 yrkandena 20, 22–24 och 2001/02:So495 yrkandena 4 och 5.

7. Assisterad befruktning vid allmänt sjukhus (punkt 12)

av Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L27, 2001/02:L226 yrkande 4, 2001/02:L314, 2001/02:L325 yrkande 7 och 2001/02:L371 yrkandena 21 och 25 och delvis bifall till motion 2001/02:L21 yrkande 7.

Ställningstagande

Vi anser att de rättsliga skillnader mellan partner och makar som finns måste ändras. Frågan är om det är sakligt motiverat att upprätthålla denna skillnad när det gäller tillgången till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. I dag har heterosexuella makar och sambor det men inte registrerade partner och

homosexuella sambor. Enligt vår uppfattning bör homosexuella par få tillgång till givarinsemination på samma villkor som heterosexuella par. Utifrån barnets bästa finns det ingen anledning att upprätthålla skillnaden mellan makar och partner i detta avseende.

Vidare anser vi att lesbiska kvinnor skall få möjlighet till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Reglerna om spermadonatorns ställning som rättslig far bör motsvara dem som gäller för heterosexuella par. De lagförslag som presenterats av Kommittén om barn i homosexuella familjer och som innebär att lesbiska kvinnor som lever i ett registrerat partnerskap eller samboförhållande skall få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus bör snarast läggas till grund för lagstiftning.

Vad som sålunda anförts bör riksdagen, med bifall till motionerna L27, L226 yrkande 4, L314, L325 yrkande 7 och L371 yrkandena 21 och 25 och med delvis bifall till motion L21 yrkande 7, som sin mening ge regeringen till känna.

8. Assisterad befruktning vid allmänt sjukhus (punkt 12, motiveringen)

av Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd).

Vi anser att det av utskottets yttrande som på s. 37 börjar med "I likhet" och slutar med "och 25" borde ha följande lydelse:

Utskottet anser att kommittéförslaget rörande assisterad befruktning inte skall genomföras och föreslår därför att riksdagen avslår motionerna L21 yrkande 7, L27, L226 yrkande 4, L314, L325 yrkande 7 samt L371 yrkandena 21 och 25.

9. Det fortsatta arbetet rörande det rättsliga föräldraskapet (punkt 13)

av Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L18, 2001/02:L21 yrkande 8 och 2001/02:L359 i denna del.

Ställningstagande

Ingen har rätt till barn, vare sig heterosexuella eller homosexuella par. Däremot har alla barn rätt till föräldrar. Varje barn har en biologisk mamma och pappa. Att barnets utveckling sker genom ett kontinuerligt växelspel mellan föräldrarnas roller har påvisats i en mängd olika studier. Varje barn bör därför, enligt vår mening, så långt det är möjligt ha rätt till identifikation med föräldrar av båda könen. Vi ifrågasätter i och för sig inte lesbiska pars förmåga att ta hand om barn. Sexuell läggning i sig är inte diskvalificerande för

föräldraskap. Vi anser dock inte att lesbiska kvinnor skall ges möjlighet till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. I linje därmed finner vi inte att det rättsliga föräldraskapet i detta sammanhang behöver utredas.

Med det anförda avstyrker vi bifall till motionerna L18, L21 yrkande 8 och L359 i denna del.

10. Allmän översyn av adoptionslagstiftningen (punkt 17)

av Rolf Åbjörnsson (kd), Christel Anderberg (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m) och Petra Gardos (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L22 yrkande 4, 2001/02:L207 yrkandena 1 och 3, 2001/02:L212, 2001/02:L248 yrkandena 1 och 3 och 2001/02:L273 samt avslår motionerna 2001/02:L207 yrkande 4, 2001/02:L248 yrkande 2 och 2001/02:K284 yrkande 8.

Ställningstagande

Vi anser att adoptionslagstiftningen är i stort behov av en översyn. I utredningsbetänkandet, (SOU 2001:10) Barn i homosexuella familjer, har flera experter i kommittén påtalat ett sådant behov. Experterna framhåller också att forskningen beträffande adopterade barns uppväxt och utveckling är eftersatt.

Vid en sådan översyn bör undersökas vad som är bäst för barnet enligt forskarnas uppfattning samt vilken familjekonstellation som är fördelaktigast ur barnets perspektiv.

Även många yrkanden i de i detta betänkande behandlade motionerna visar att det finns en mångfald frågor som borde bli föremål för en grundlig genomlysning.

Dagens adoptionsregler är skrivna för en annan tid och ett annat system. År 1989 presenterade Förmyndarskapsutredningen sitt slutbetänkande med förslag till en revision av adoptionslagstiftningen. Sedan dess har inget hänt. Regeringens främsta prioritet borde vara att se över dessa innan några mer genomgripande reformer genomförs. Denna översyn bör regeringen företa omedelbart.

I 6 kap. föräldrabalken stadgas att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid avgörande av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. En liknande bestämmelse bör enligt vår mening tas in i 4 kap. för att markera principen om att inga andra intressen kan ta över barnets.

Vad som sålunda anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motionerna L22 yrkande 4, L207 yrkandena 1 och 3, L212, L248 yrkandena 1 och 3 och L273 samt med avslag av motionerna L207 yrkande 4, L248 yrkande 2 och K284 yrkande 8, som sin mening ge regeringen till känna.

11. Allmän översyn av adoptionslagstiftningen (punkt 17)

av Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:K284 yrkande 8 samt avslår motionerna 2001/02:L22 yrkande 4, 2001/02:L207 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:L212, 2001/02:L248 yrkandena 1–3 och 2001/02:L273.

Ställningstagande

Jag anser att samtliga myndiga personer bör ha rätt att prövas som adoptivföräldrar på lika villkor. Nuvarande 25-årsregel visar en föråldrad syn på när människor anses mogna att fostra ett barn. Regeringen bör därför ta initiativ till en ändring av lagen så att alla myndiga personer har rätt att prövas för adoption.

Vad som sålunda anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motion K248 yrkande 8 och med avslag på motionerna L22, L207 yrkandena 1, 3 och 4, L212, L248 yrkandena 1–3 och L273, som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilt yttrande

Uppföljningsuppdraget

av Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v).

Vår uppfattning är att en mer fruktbar utgångspunkt för regeringens uppföljningsuppdrag är att ge berörda myndigheter i uppgift att även avlämna förslag på hur de eventuella problemen som de i propositionen föreslagna lagändringarna medför kan stävjas. Avsikten med uppdraget bör vara att myndigheterna skall stå rustade med åtgärder för att även motverka negativa konsekvenser för ensamstående och heterosexuella par i Sverige att adoptera internationellt.

Vi förutsätter emellertid att regeringen beaktar dessa synpunkter när den utformar uppföljningsuppdraget, och finner därför inte skäl att nu formellt avge en reservation till förmån för motion L21 yrkande 3.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2001/02:123 föreslår regeringen (Justitiedepartementet) – att riksdagen godkänner att regeringen säger upp den europeiska konventionen om adoption av barn.

I propositionen föreslår regeringen vidare (Justitiedepartementet) att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap,
2. lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor,
3. lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,
4. lag om ändring i namnlagen (1982:670),
5. lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,
6. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.

Lagförslagen finns i bilaga 2 till betänkandet.

Följdmotioner

2001/02:L17 av Gustaf von Essen och Lennart Fridén (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen avslår regeringens förslag i proposition 2001/02:123 i enlighet med vad i motionen anförts.

2001/02:L18 av Anders Bengtsson och Sonia Karlsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att skyndsamt bereda frågan om assisterad befruktning för lesbiska par.

2001/02:L19 av Susanne Eberstein m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap såvitt avser 3 kap. 2 § med den ändringen att första stycket erhåller följande lydelse: Bestämmelserna i 4 kap. föräldrabalken om adoption gäller endast om barnet har hemvist i Sverige, samt att 3 kap. 2 § andra stycket bibehålls i nuvarande lydelse.

2001/02:L20 av Karl Gustav Abramsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen avslår regeringens proposition 2001/02:123 Partnerskap och adoption.

2001/02:L21 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att den prövning som skall göras av adoptanter inte skall ställa krav på att det skall finnas kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen i enlighet med vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den lagändring som föreslås i propositionen gällande partners möjlighet att adoptera från utlandet inte kommer att ändras i det fall lagändringen eventuellt kommer att inverka på makars och ensamståendes möjligheter att adoptera från andra länder.
3. Riksdagen begär att regeringen förtydligar uppföljningsuppdraget till berörda myndigheter så att avsikten med uppdraget blir att myndigheterna även skall stå väl rustade med åtgärder för att motverka att en ändrad svensk lagstiftning eventuellt får negativa konsekvenser för ensamstående och heterosexuella svenska pars möjligheter att adoptera internationellt.
4. Riksdagen begär att regeringen ger Utredningen om internationella adoptioner (dir. 2001:93) ett tilläggsdirektiv som tar sikte på de förändringar i lagstiftningen som föreslås i proposition 2001/02:123 Partnerskap och adoption i enlighet med vad som anförs i motionen.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring som innebär att de författningar som benämner mor och far ersätts med det könsneutrala begreppet förälder i enlighet med vad som anförs i motionen.
6. Riksdagen beslutar att regeringens förslag till lagändringar skall träda i kraft senast den 1 mars 2003 i enlighet med vad som anförs i motionen.
7. Riksdagen beslutar att anta de lagförslag som presenteras av kommittén Barn i homosexuella familjer (SOU 2001:10) och som innebär att lesbiska kvinnor som lever i registrerat partnerskap eller samboförhållanden skall få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus i enlighet med vad som anförs i motionen.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utredningen kring det rättsliga föräldraskapet omgående skall tillsättas.

2001/02:L22 av Christel Anderberg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen avslår regeringens förslag att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar.

2. Riksdagen begär att regeringen snarast lägger fram ett lagförslag som gör att dagens regler för internationella adoptioner inte kan kringgås i syfte att efter ensamadoption låta en registrerad partner närståendeadoptera barnet.
3. Riksdagen avslår regeringens förslag att frånträda 1967 års europeiska konvention om adoption av barn.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om behovet av en snar översyn av adoptionslagstiftningen i dess helhet.

2001/02:L23 av Olle Lindström (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen avslår propositionens förslag om att registrerade partner skall ges möjlighet att provas som adoptivföräldrar.

2001/02:L24 av Lennart Kollmats m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen avslår prop. 2001/02:123 såvitt avser prövning av tillstånd för internationella adoptioner.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om möjlighet till styvbarnsadoption av ena partnerns adopterade barn.

2001/02:L25 av Tuve Skånberg m.fl. (kd, m, c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen avslår regeringens proposition 2001/02:123.

2001/02:L26 av Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen avslår regeringens förslag att regeringen skall få rätt att säga upp den europeiska konventionen om adoption av barn.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap.
3. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor vad avser punkt 15 om särskilt förordnade vårdnadshavare.
4. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag.
5. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i namnlagen (1982:670).
6. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd.
7. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.

8. Riksdagen antar en lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap avseende rätten att prövas som vårdnadshavare.

2001/02:LU27 av Kia Andreasson m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lesbiska par som registrerat partnerskap eller lever i samboförhållande skall ges tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att reglerna om fastställande av föräldraskap skall motsvara vad som gäller för heterosexuella par i enlighet med lag (1984:1140) om insemination samt att det för partner skall införas en moderskapspresumtion i föräldrabalken och att det i socialnämndens akt om faderskaps- och moderskapsutredning skall antecknas vem som är spermagivare.

Motioner från allmänna motionstiden

2001/02:LU207 av Christel Anderberg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen gör en översyn av den samlade adoptionslagstiftningen.
2. Riksdagen beslutar att upphäva 4 kap. 7 §, punkt 2 föräldrabalken.
3. Riksdagen beslutar att i 4 kap. föräldrabalken införa en regel om att adoption bara får tillåtas om den bedöms vara till barnets bästa.
4. Riksdagen begär att regeringen ser över 25-årsgränsen för adoption.

2001/02:LU212 av Elizabeth Nyström och Anita Sidén (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om frånskildas rätt att adoptera barn.

2001/02:LU226 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara ledstjärnan i fråga om adoption.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara ledstjärnan i fråga om styvbarnsadoption.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara ledstjärnan i fråga om särskilt förordnad vårdnadshavare.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att likställa homosexuella par med heterosexuella par i fråga om rättsligt föräldraskap för barn som tillkommer genom assisterad befruktning.

2001/02:L248 av Sten Tolgfors (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen gör en översyn av den samlade adoptionslagstiftningen i enlighet med vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen begär att regeringen ser över 25-årsgränsen för adoption i enlighet med vad som anförs i motionen.
3. Riksdagen begär att regeringen gör en översyn av ensamståendes rätt att prövas som adoptivföräldrar i enlighet med vad som anförs i motionen.

2001/02:L273 av Kjell Eldensjö m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av nuvarande adoptionslag.

2001/02:L308 av Tasso Stafilidis och Charlotta L Bjälkebring (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa regler som tillgodoser barnets rätt att få reda på att det tillkommit genom insemination.

2001/02:L309 av Tasso Stafilidis och Charlotta L Bjälkebring (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införande av möjligheten till fler än två vårdnadshavare och oavsett vårdnadshavares sexuella läggning.

2001/02:L314 av Tommy Waidelich och Cinnika Beiming (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om homosexuellas rättigheter när det gäller insemination.

2001/02:L319 av Bengt-Ola Rytter och Barbro Hietala Nordlund (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av möjligheten att förordna fler än två vårdnadshavare för ett barn och möjlighet att förordna annan än förälder att tillsammans med förälder vara vårdnadshavare.

2001/02:L325 av Lars Lindblad och Anna Kinberg (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om internationella adoptioner.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om närståendeadoption.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om insemination.

2001/02:L327 av Tommy Waidelich och Cinnika Beiming (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om homosexuellas rättigheter när det gäller adoption.

2001/02:L344 av Karin Pilsäter och Johan Pehrson (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att endast barnets bästa skall vara utgångspunkten vid beslut om adoption och vårdnad – inte föräldrarnas eller förälderns sexuella läggning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att partner, i likhet med makar, skall ges möjlighet att gemensamt prövas som adoptivföräldrar.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att homosexuella par som ingått partnerskap eller som lever i ett samboförhållande skall ges möjlighet att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare.

2001/02:L355 av Marina Pettersson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om provrörsbefruktnings.

2001/02:L357 av Anita Johansson och Lars U Granberg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om familjebildningar.

2001/02:L359 av Hillevi Larsson m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om homosexuellas rättigheter när det gäller adoption och insemination m.m.

2001/02:L368 av Laila Bäck m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om familjebildningar.

2001/02:L371 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara utgångspunkten vid adoption – inte föräldrarnas sexuella läggning.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara utgångspunkten vid insemination – inte föräldrarnas sexuella läggning – och därmed ge lesbiska kvinnor rätt till insemination inom sjukvården.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara utgångspunkten vid styvbarnsadoption - inte föräldrarnas sexuella läggning.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara utgångspunkten vid utseende av särskilt förordnad vårdnadshavare – inte föräldrarnas sexuella läggning.
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara utgångspunkten vid vårdnadsfrågor – inte föräldrarnas sexuella läggning.
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnets bästa skall vara utgångspunkten vid insemination – inte föräldrarnas sexuella läggning.

2001/02:K284 av Agne Hansson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör ta initiativ till en ändring av lagen så att alla myndiga personer har rätt att provas för adoption.

2001/02:So495 av Matz Hammarström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

4. Riksdagen beslutar om sådan lagändring att homosexuella par ges rätt att provas som adoptivföräldrar.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring att barn som lever med homosexuella föräldrar får samma rättsskydd som andra barn.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

4 Förslag till lag om ändring i namnlagen (1982:670)

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

BILAGA 3

Utskottets lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:813) om homosexuella sambor¹

dels att punkt 23 skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny punkt, punkt 24, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

22. 12 § första stycket 2 lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap,	
23. lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden.	23. lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden,
	24. 4 kap. 2 § andra stycket a) lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Förutsätter dessa lagar eller bestämmelser att samborna skall vara ogifta, gäller det också de homosexuella samborna.

Denna lag träder i kraft den 1 augusti 2002.

¹ Senaste lydelse 2001:1142.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:813) om homosexuella sambor¹ att punkt 15 skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

14. 4 § lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall,	
15. 10 kap. 18 §, 11 kap. 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken,	15. 6 kap. 10 a §, 10 kap. 18 §, 11 kap. 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken,
16. säkerhetsskyddslagen (1996:627),	

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

¹ Senaste lydelse 2001:1142.

BILAGA 4

Yttranden från andra utskott

Socialförsäkringsutskottets yttrande

2001/02:SfU4y

Till lagutskottet

Lagutskottet har den 2 april 2002 berett bl.a. socialförsäkringsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 2001/02:123 Partnerskap och adoption jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna.

Socialförsäkringsutskottet begränsar sitt yttrande till effekterna för socialförsäkringen av att registrerade partner gemensamt adopterar ett barn, att en partner adopterar den andra partnerns barn samt att registrerade partner och homosexuella sambor utses som särskilt förordnade vårdnadshavare. Utskottet yttrar sig också över förslaget att homosexuella sambor skall jämföras med heterosexuella sambor när det gäller rätten till tillfällig föräldrapenning.

I flera motioner yrkas avslag på propositionen helt eller delvis men ingen motion tar särskilt upp aspekter på frågor inom socialförsäkringsutskottets område. Utskottet noterar därtill att avslagsyrkandet i motion L26 (kd) yrkande 3 inte omfattar förslaget om homosexuella sambors rätt till tillfällig föräldrapenning.

Utskottets bedömning

Regeringens förslag om adoption och utseende av särskilt förordnade vårdnadshavare föranleder enligt regeringen behov av kompletteringar i bestämmelserna om barnbidrag, underhållsstöd och barnårsrätt i ålderspensionssystemet för att klargöra vem av föräldrarna eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna som i vissa situationer avses när föräldrarna eller vårdnadshavarna är av samma kön. Utskottet tillstyrker dessa lagändringar (lagförslag 3, 5 och 6). Utskottet noterar härvid att eventuella kostnader för anslaget 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner skall finansieras genom omprioriteringar inom ekonomiska ramar.

Några följdändringar i bestämmelserna om föräldrapenningförmåner i 4 kap. lagen om allmän försäkring (AFL) föreslås inte. Detta är enligt utskottets mening helt rätt när det gäller bestämmelser i kapitlet som avser förälder eftersom därmed avses såväl biologisk förälder som adoptivförälder. Bestämmelserna om föräldrapenning gäller dessutom i tillämpliga delar vid adoption av barn, varvid tidpunkten då den försäkrade fått barnet i sin vård jämföras med tidpunkten för barnets födelse. Vidare gäller enligt 4 kap. 2 §

första stycket att vid tillämpning av bestämmelserna om föräldrapenningförmåner likställs med förälder bl.a. rättslig vårdnadshavare som inte är förälder och som har vård om barnet samt den som med socialnämnds medgivande tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det.

Några bestämmelser i 4 kap. AFL gäller modern eller fadern. Utskottet konstaterar att de bestämmelser som enbart gäller modern, eller i vissa fall kvinnan, avser sådana situationer (havandeskap eller förlossning) att de inte blir tillämpliga för en adoptivförälder eller en särskilt förordnad vårdnadshavare. Rätten till tillfällig föräldrapenning enligt 4 kap. 10 § fjärde stycket AFL, de s.k. pappadagarna, avser en fader som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse för att närvara vid förlossningen, sköta hemmet eller vårda barn. I lagrummet anges att bestämmelserna i tillämpliga delar gäller för en fader vid adoption av barn om barnet inte fyllt tio år, varvid som adoption även anses att någon tar emot ett barn i avsikt att adoptera det. Enligt de generella bestämmelserna i 4 kap. 2 § första stycket skall vid tillämpning av bestämmelserna i kapitlet med förälder likställas, förutom särskilt förordnad vårdnadshavare liksom den som med socialnämndens medgivande tagit emot ett barn i syfte att adoptera det, även den som är eller har varit gift eller har eller har haft barn med föräldern om de varaktigt bor tillsammans. Den som är eller har varit registrerad partner kan redan i dag med stöd av huvudregeln i 3 kap. 1 § andra stycket lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap likställas med förälder, om de varaktigt bor tillsammans. När det gäller tillfällig föräldrapenning följer av 4 kap. 2 § andra stycket AFL att med förälder likställs även den som bor tillsammans med föräldern under äktenskapsliknande förhållanden samt den som tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran.

Utskottet nödgas konstatera att tillfällig föräldrapenning i form av s.k. pappadagar, som kan utges med högst tio dagar per barn, endast kan tillkomma en förälder eller därmed jämställd som är av manligt kön. Om t.ex. två män gemensamt adopterar ett barn kan en av dem eller båda, dock inte samtidigt, ta ut s.k. pappadagar i anslutning till adoptionen. Skulle två kvinnor gemensamt adoptera ett barn kan ingen av dem ta ut sådan ersättning. Den motsvarande förmån som fr.o.m. den 1 juli 2001 kan tillerkännas annan försäkrad än fader eller moder kan således inte heller tillerkännas den som är adoptivförälder. Eftersom den som är eller har varit registrerad partner till en förälder, om de varaktigt bor tillsammans, enligt gällande bestämmelser likställs med förälder när det gäller föräldrapenningförmåner innebär redan dagens regelverk en ojämlik behandling av kvinnor och män när det gäller rätten till de s.k. pappadagarna.

Enligt utskottets mening är dessa skillnader inte acceptabla. Utskottet har erfarit att man inom Socialdepartementet har uppmärksammat problemet och arbetar på att försöka finna en rättslig reglering som ger en jämlik tillämpning i nämnda situationer. Regeringens nu framlagda förslag om adoption och särskilt förordnad vårdnadshavare avses visserligen inte träda i kraft förrän uppsägningen av den europeiska konventionen om adoption av barn trätt i

kraft, men eftersom ojämlikhet föreligger redan med dagens regler anser utskottet att regeringen snarast bör lägga fram förslag till erforderliga lagändringar. Utskottet förutsätter att så sker utan något tillkännagivande från riksdagens sida.

Regeringen föreslår vidare att en homosexuell sambo skall få rätt till tillfällig föräldrapenning i samma utsträckning som en heterosexuell sambo genom att det i lagen (1987:813) om homosexuella sambor hänvisas till 4 kap. 2 § andra stycket a) AFL. Lagändringen föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer. Förslaget medför vissa administrationskostnader på Riksförsäkringsverkets ansvarsområde. Kostnadsökningen bedöms dock vara mycket begränsad och skall finansieras inom nuvarande ekonomiska ramar.

Eftersom skillnaderna mellan homosexuellas och heterosexuellas rätt till tillfällig föräldrapenning inte är sakligt motiverade, och då förslaget är fristående från övriga förslag i propositionen, anser utskottet att skillnaderna bör undanröjas så snart som möjligt. Enligt vad utskottet erfarit föreligger inga administrativa hinder att genomföra förändringen redan den 1 juli 2002, varför utskottet tillstyrker förslaget till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor (lagförslag 2) såvitt avser punkt 24 med den ändringen att ikraftträdandet sker den 1 juli 2002. Efter en sådan lagändring kommer dock beträffande de s.k. pappadagarna att föreligga samma ojämlikhet mellan kvinnor och män som ovan redovisats redan gäller för registrerade partner. Det förslag till lagändringar som utskottet anser att regeringen snarast bör lägga fram förutsätts även omfatta homosexuella sambors rätt till tillfällig föräldrapenning.

Stockholm den 18 april 2002

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Maud Björnemalm (s), Rose-Marie Frebran (kd), Gustaf von Essen (m), Göran Lindblad (m), Lennart Klockare (s), Ronny Olander (s), Sven-Erik Sjöstrand (v), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Mona Berglund Nilsson (s), Margareta Cederfelt (m), Göte Wahlström (s), Björn Leivik (m), Kalle Larsson (v) och Désirée Pethrus Engström (kd).

Särskilt yttrande

Rose-Marie Frebran (kd), Gustaf von Essen (m), Birgitta Carlsson (c) och Désirée Pethrus Engström (kd) anser:

Utskottet har i sitt yttrande inte tagit ställning i sak till huvudförslagen i propositionen. Vi har därför inte haft anledning att anmäla avvikande mening men vill på detta sätt markera att vi motsätter oss regeringens förslag om möjlighet för registrerade partner att få adoptera barn. Propositionen bör i detta avseende enligt vår mening helt eller delvis avslås. Vi står dock bakom utskottets yttrande rörande förslaget om en homosexuell sambos rätt till tillfällig föräldrapenning, ett förslag som är fristående från adoptionsfrågan. Vi instämmer också i vad utskottet anfört om de s.k. pappadagarna eftersom problemet föreligger redan i dagens lagstiftning.

Socialutskottets yttrande

2001/02:SoU2y

Till lagutskottet

Lagutskottet har den 2 april 2002 beslutat bereda socialutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 2001/02:123 Partnerskap och adoption jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna.

I propositionen föreslår regeringen att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. Det skulle innebära att två partner gemensamt kan adoptera ett barn och att en partner kan adoptera den andra partners barn. Vidare föreslås att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn. Propositionen innehåller även ett förslag om tillfällig föräldrapenning till homosexuella sambor.

För att de föreslagna lagändringarna om adoption skall kunna genomföras föreslås att 1967 års europeiska konvention om adoption av barn sägs upp. Eftersom det inte går att bestämt säga när uppsägningen av 1967 års konvention kan träda i kraft, föreslår regeringen att lagändringarna träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Socialutskottet, som den 16 april 2002 uppvaktats av barnpsykiatern Frank Lindblad, begränsar sitt yttrande till att avse förslagen att registrerade partner skall kunna prövas som adoptivföräldrar och att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses gemensamt till särskilt förordnade vårdnadshavare. Yttrandet i denna del omfattar även motionerna L17 (m), L19 (s), L20 (s), L22 (m) yrkandena 1 och 2, L23 (m), L24 (fp), L25 (kd, m, c) samt L26 (kd) yrkandena 1–7. Socialutskottet yttrar sig vidare över motion L21 (v) yrkandena 1 och 4 om kravet på manliga och kvinnliga förebilder utanför adoptionsrelationen respektive om socialnämndens s.k. hemutredningar i adoptionsärenden.

Socialutskottet

Propositionen

Adoption

Bestämmelser om adoption finns i 4 kap. föräldrabalken. En adoption innebär i dag att barnet i rättsligt hänseende betraktas som adoptantens barn och inte som barn till sina biologiska föräldrar. För adoption krävs tillstånd av domstol. Bedömningen utgår från principen om barnets bästa. Domstolen får

således ge sitt tillstånd endast om adoptionen är till fördel för barnet. Dessutom krävs att den som vill adoptera barnet har uppfostrat det eller vill uppfostra det eller att det annars med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet finns särskild anledning till adoptionen (4 kap. 6 §). En adoption kräver som regel samtycke av barnet. Är barnet under 18 år, krävs normalt samtycke också av barnets föräldrar. Innan domstolen beslutar skall yttrande inhämtas från socialnämnden.

När det gäller internationella adoptioner krävs i vissa fall medgivande från socialnämnden. Finns det redan när barnet tas emot ett adoptionsbeslut som gäller här i landet, behövs inget sådant medgivande från socialnämnden. Om det däremot är fråga om att ta emot ett barn i syfte att sedan adoptera det, skall medgivande inhämtas. I fall barnet har hemvist utomlands, skall medgivandet dessutom inhämtas innan barnet lämnar landet. Socialnämnden skall utreda förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård där (s.k. hemutredning). Medgivande får lämnas endast om den som vill adoptera har tillfredsställande kunskaper om barn och barns behov och har blivit informerad om den planerade adoptionens innebörd. Medgivandet upphör att gälla om barnet inte har tagits emot i hemmet inom två år från det att medgivandet lämnades (6 kap. 12 § socialtjänstlagen (2001:453)).

Makar får adoptera gemensamt och den ena maken får också adoptera den andre makens biologiska eller adopterade barn (s.k. styvbarnsadoption). Registrerade partner däremot får i dag varken gemensamt eller var för sig adoptera barn, inte heller i form av styvbarnsadoption. Det finns däremot inget hinder uppställt i lag för en homosexuell person som inte är partner i ett registrerat partnerskap att adoptera. I rättspraxis har efter sakkunnigutlåtanden dock ansetts att utländska adoptivbarn har en i psykologiskt hänseende svårare situation än andra barn och att risken för psykiska störningar hos barnet blir oacceptabelt stora om man till detta lägger den psykiska påfrestning det innebär att växa upp med en homosexuell adoptivförälder (se rättsfallet RÅ 1993 ref. 102).

I propositionen redovisas vad som gäller i andra jämförbara länder rörande möjligheterna för registrerade partner att adoptera. I Danmark och Island får en registrerad partner styvbarnsadoptera den andra partners barn, om inte barnet är adopterat från utlandet. I Norge är styvbarnsadoption möjlig för registrerade partner. När det gäller barn som tidigare har adopterats från ett annat land är en förutsättning dock att en sådan styvbarnsadoption tillåts i det landet. I Nederländerna är såväl gemensam adoption som styvbarnsadoption tillåten i homosexuella parförhållanden men endast beträffande barn som har hemvist i Nederländerna. Begränsningen i nederländsk rätt är motiverad av att man i flera andra länder föredrar att lämna barn till makar och att 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner har begränsats till adoptioner som görs av makar och av en person ensam. Med hänsyn till de internationella relationerna ansågs det inte tillrådligt att främja mellanstatliga adoptioner till två personer av samma kön. Begränsningen till styvbarnsadoptioner i norsk rätt har motiverats av liknande skäl.

Det är inte känt vilka närmare överväganden som har gjorts i Danmark och Island.

Vid bedömningen av om det finns skäl att upprätthålla skillnaden mellan makar och registrerade partner avseende möjligheten att adoptera bör enligt regeringen utgångspunkten vara att lagstiftaren så långt som möjligt är neutral mellan äktenskap och partnerskap när det gäller samlevnadsformernas rättsverkningar. Registrerade partner bör i lagen uteslutas som adoptanter endast om de på ett mera generellt plan inte kan anses uppfylla de krav som ställs på adoptivföräldrar. Om registrerade partner tillåts adoptera måste däremot samma krav på individuell lämplighet och prövning av denna ställas också på sådana par. En ändring av gällande regler bör vidare vara sakligt motiverad utifrån principen om barnets bästa.

Principen om barnets bästa är enligt regeringen väl förankrad i svensk rätt och kommer även till uttryck i barnkonventionen. Enligt barnkonventionen skall barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller av privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ (artikel 3). Principen om barnets bästa skall tillämpas på alla områden och gäller också i lagstiftningsarbetet. Konventionen kräver inte att barnets bästa skall vara utslagsgivande, men barnets bästa skall finnas med och väga tungt i vågskålen när åtgärder som rör barn vidtas. När det gäller adoption ställer konventionen strängare krav. Konventionsstaterna skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas (artikel 21). Detta har ansetts innebära att inga andra intressen, vare sig ekonomiska, politiska eller adoptanternas intressen, får ta över eller jämsställas med barnets. Bestämmelser kan vara i strid med konventionen om de t.ex. är inflexibla när det gäller omständigheter som hänförs till adoptivföräldrarna eller adoptivbarnen.

Förslagen i propositionen om adoption och vårdnad grundar sig på förslagen från Kommittén om barn i homosexuella familjer (SOU 2001:10). I propositionen hänvisas till den forskning rörande barns förhållanden i homosexuella familjer som kommittén tagit del av. Regeringen redovisar även de kompletterande studier som kommittén låtit göra. I propositionen upplyses att många av remissinstanserna kritiserat forskningsunderlaget och menat att man inte kan dra några generella slutsatser av det. Regeringen instämmer i att forskningsunderlaget har vissa brister och att det måste bedömas med försiktighet. Det hänger inte minst samman med att gruppen homosexuella är en s.k. dold population, vilket innebär att det är praktiskt taget omöjligt att göra ett slumpmässigt urval som sedan undersöks. Som flera remissinstanser framhåller saknas det undersökningar av barn som har adopterats av homosexuella, och många av barnen i undersökningarna har inte bott i en homosexuell familjebildning under hela sin uppväxt. Kommittén konstaterar dock att studierna har utförts i enlighet med de undersöknings- och urvalsmetoder som är vedertagna för dolda populationer, och studierna synes enligt regeringen även i övrigt uppfylla de vetenskapliga krav som ställs på sådan forskning för att den skall godtas som tillförlitlig. Enligt regeringens mening ger forskningen un-

derlag för bedömningen även om forskningsresultaten alltså inte är fullt ut generaliserbara.

Regeringen anför att forskningen för det första visar att adopterade barn kan vara särskilt sårbara på grund av sin bakgrund. Ett barn som överges och lämnas bort för adoption gör en betydande känslomässig förlust. Barnets erfarenhet av separationen lever kvar och kan komma till uttryck under perioder i livet som är särskilt känsliga, t.ex. i puberteten eller vid en skilsmässa i familjen. Barnet måste vid olika tillfällen i livet ägna energi åt att bearbeta att han eller hon har blivit övergiven, kommer från en annan miljö och kanske har ett annorlunda utseende. De allra flesta adoptivbarn kan förhålla sig till sin bakgrund utan att den psykiska hälsan påverkas. Studier har dock visat en överrepresentation av adoptivbarn inom barn- och ungdomspsykiatri samt vad gäller placeringar vid hem för dygnsvård. Enligt regeringen står det tämligen klart att utlandsfödda adoptivbarn kan ha särskilda problem under uppväxten. Regeringen framhåller vikten av att adoptivföräldrarna stöttar och hjälper barnet. Om ett adoptivbarn växer upp i en trygg och kärleksfull familj där föräldrarna stödjer barnets sökande efter svar på frågor om sin bakgrund och adoptionen, har barnet goda möjligheter att hantera de konflikter och kriser som kan uppkomma, anför det.

Enligt regeringens mening finns det inte skäl att anta något annat än att registrerade partner allmänt sett skulle kunna tillgodose de särskilda behov av omsorg som adoptivbarn har på grund av sin bakgrund. Forskningen visar inga skillnader jämfört med makar i fråga om förmågan att ge barn praktisk och känslomässig omsorg och omvårdnad. Man har inte heller funnit några skillnader när det gäller barnens könsutveckling eller psykologiska och sociala utveckling.

Regeringen berör därefter frågan om det skulle innebära en alltför stor psykisk påfrestning för ett adoptivbarn att växa upp i en familj där de vuxna är registrerade partner. Många remissinstanser befarar att det skulle innebära en stor risk för psykisk ohälsa om barnet förutom sitt annorlunda ursprung även skulle bli tvunget att hantera familjens särskilda situation. Regeringen konstaterar att man i de undersökningar som kommittén tagit del av har funnit att vissa barn upplever en homosexuell familjesituation som ett problem när det gäller förhållandet till kamraterna, inte minst under de tidiga tonåren. Regeringen anser att den oro som vissa barn kan känna måste uppmärksammas men att det också är viktigt att notera att de allra flesta av barnen inte har känt någon oro på grund av föräldrarnas homosexualitet. Flertalet av de barn som någon gång har upplevt homosexualiteten som besvärlig påpekar att svårigheterna har gått över och att rädslan för att vara annorlunda dämpas med tiden. Forskningen talar för att om det finns starka positiva känslomässiga band mellan barnet och de vuxna finns det som regel goda förutsättningar att hantera frågor som rör familjens speciella situation. En annan slutsats som kan dras är att det är angeläget att de vuxna är öppna om sitt förhållande och att familjesituationen inte är omgärdad med förbud och hemligheter.

Regeringen påpekar att forskningen om barn som växer upp med homosexuella vuxna inte specifikt rör adopterade barn, vilket innebär en viss osäkerhet. Sammantaget gör regeringen ändå bedömningen att den erfarenhet som finns om adopterade barn och om barn som växer upp med homosexuella vuxna med tillräcklig säkerhet talar för att registrerade partner kan klara av att hantera den känsliga situation som adopterade barn kan befinna sig i på grund av parternas homosexualitet. När det gäller omgivningens syn bör också tilläggas att man i Sverige, i synnerhet bland yngre personer, har ett alltmer fördomsfritt förhållningssätt mot homosexuella. Det pågår en betydande förändring i positiv riktning i inställningen till att ha en homosexuell person som vän, granne eller arbetskamrat, anför det.

Regeringen framhåller att utgångspunkten för lagstiftningen om vårdnad, boende och umgänge är att ett barn behöver nära kontakt med både sin far och sin mor. En adoption leder dock normalt till att kontakten mellan barnet och dess biologiska föräldrar bryts och att adoptivföräldrarna övertar de biologiska föräldrarnas roll när det gäller omvårdnaden och fostran. I den mån barnet inte växer upp med adoptivföräldrar av olika kön, är det viktigt att barnet har tillgång till en manlig och en kvinnlig förebild, dvs. en man eller en kvinna utanför adoptionsrelationen som har en tillräckligt nära kontakt med barnet och som kan vara en god förebild. Undersökningsresultaten ger enligt regeringen vid handen att registrerade partner allmänt sett kan erbjuda en god uppväxtmiljö i det avseendet.

Regeringen gör bedömningen att det skulle vara till barnens bästa om det fanns möjlighet till styvbarnsadoption i registrerade partnerskap, dvs. att en partner adopterar den andre partners biologiska eller adopterade barn. En styvbarnsadoption kan i vissa fall innebära fördelar för ett barn, särskilt när faderskapet inte är fastställt eller när barnet tidigare är adopterat av en ensamstående. Adoptionen kan öka barnets ekonomiska, sociala och rättsliga trygghet, inte bara under den tid familjen lever tillsammans utan också ifall de vuxna skulle separera eller styvföräldern avlida. Adoptionen medför bl.a. att barnet får rätt till underhåll från styvföräldern och arvsrätt efter denne och dennes släktingar. De skäl som kan tala för styvbarnsadoption gör sig gällande i lika hög grad i partnerskap som i äktenskap. Visserligen skulle tryggheten delvis kunna uppnås genom andra åtgärder, t.ex. upprättande av testamente, men regeringen anser att det skulle vara värdefullt om det fanns möjlighet till en mera generell trygghet i dessa fall. Regeringen anser inte att det föreligger skäl att begränsa möjligheterna att adoptera till partners biologiska barn och hänvisar därvid till vad som ovan anförts om partners förmåga att hantera adoptivbarns särskilda svårigheter. Det finns inte heller anledning att i lagen kräva t.ex. att barnet skall ha vistats i Sverige under viss tid.

Regeringen anser vidare att registrerade partner skall kunna adoptera gemensamt, vilket i praktiken innebär att de ges möjlighet att adoptera barn från andra länder. Regeringen hänvisar till sin tidigare redovisade bedömning att det inte finns något som talar för att registrerade partner allmänt sett inte skulle kunna tillgodose de särskilda behov som utländska adoptivbarn har.

Om inte bara makar utan även partner kunde adoptera gemensamt, skulle fler lämpliga adoptivföräldrar finnas tillgängliga som kan erbjuda trygghet, vilket i och för sig ligger i barnens bästa. Emellertid måste också beaktas vad som kan antas vara andra länders inställning. Regeringen anför att ett stort antal remissinstanser motsätter sig kommitténs förslag med hänvisning till att det i många ursprungsländer finns en negativ syn på homosexuella som adoptanter. Remissinstanserna befarar att en möjlighet till adoption för partner därför kan leda till att länderna blir misstänksamma mot Sverige som mottagarland och att det kan bli svårare för makar och ensamstående att adoptera.

Regeringen redovisar resultatet av den undersökning som kommittén gjort bland de 25 ursprungsländer som lämnar flest barn för adoption till Sverige. Av undersökningen drar regeringen för det första den slutsatsen att de ursprungsländer som svenska adoptionsorganisationer i dag samarbetar med inte annat än undantagsvis kommer att acceptera registrerade partner som adoptanter inom den närmaste framtiden. *Lagrådet* har ifrågasatt lämpligheten av att genomföra en lagstiftning som i detta hänseende inte kan förväntas få något praktiskt genomslag. I många länder håller dock attityden till homosexuella på att ändras i positiv riktning, och det kan tänkas att det finns andra, nya länder som skulle kunna bli aktuella som ursprungsländer. Mot den bakgrunden anser regeringen att det förhållandet att en lagändring sålunda skulle få en begränsad effekt inte i sig bör hindra att den genomförs om den annars är motiverad.

Enligt regeringen talar kommitténs undersökning vidare för att svenska regler om adoption för partner inte generellt skulle påverka makars möjlighet att adoptera. Endast ett ursprungsland svarade att en sådan risk finns medan nio av de tillfrågade länderna svarade att det inte finns någon risk för makars adoptionsmöjlighet. Regeringen framhåller att det dock finns en risk för att en del enskilda adoptionsorganisationer och barnhem blir tveksamma mot adoptanter från Sverige och kanske temporärt stoppar adoptioner hit. Risker kan antas vara större för att ursprungsländerna blir mer restriktiva när det gäller ensamstående adoptanter. En ensamstående homosexuell adoptant kan ju senare ingå partnerskap och den andra partnern styvbarnsadoptera barnet. Enligt regeringens bedömning är risken för negativa konsekvenser för makar och ensamstående emellertid inte så stor att den bör hindra att det införs en möjlighet för registrerade partner till gemensam adoption också från utlandet.

Avslutningsvis gör regeringen bedömningen att det ligger i barnens bästa att registrerade partner kan adoptera och att det inte är motiverat att i lagen upprätthålla ett generellt hinder mot adoption. Naturligtvis krävs det att adoptionen i det enskilda fallet är till fördel för barnet och att lagens övriga krav är uppfyllda. När det gäller prövningen av de sökandes lämplighet att adoptera är det av grundläggande betydelse att förhållandet är seriöst och stabilt och att sökandena är mogna och ansvarsfulla. För barnets identitetsutveckling är det enligt regeringen viktigt att barnet får möjlighet till ett naturligt umgänge med personer av båda könen och att barnet kan erbjudas en varaktig och god manlig och kvinnlig förebild i sin närhet. I NIA:s handbok för socialnämnder

anges att det är de sökandes samlade förutsättningar som skall bedömas i varje enskilt ärende, bl.a. de sökandes ålder, språk, tidigare och nuvarande förhållanden, relationer till släkt och omgivning, personlighet samt kunskap om och erfarenhet av barn. För sökande som är registrerade partner kan det enligt regeringen därutöver behöva tas vissa särskilda hänsyn. En öppen kommunikation mellan barnet och föräldrarna om familjesituationen och de konflikter som kan uppstå till följd av den är avgörande för hur barnets psykologiska och sociala livsvillkor utvecklas. Det bör därför finnas öppenhet kring partnerskapet, och familjesituationen bör inte vara omgärdad med förbud och hemligheter. Partnerna bör kunna hantera omgivningens attityder, ha beredskap att möta barnets tankar om familjen och ha en positiv inställning till det motsatta könet, anføres det. Sökandens nätverk och möjligheten att erbjuda barnet goda och varaktiga manliga och kvinnliga förebilder är en naturlig del i den helhetsbedömning som skall göras. Det gäller i dag när ensamstående adopterar och har av regeringen inte bedömts behöva framgå av lagtexten.

Med hänsyn framför allt till den risk som lagändringen kan innebära för makars och ensamståendes möjlighet att adoptera från andra länder avser regeringen att ge berörda myndigheter i uppdrag att kontinuerligt följa upp konsekvenserna av lagändringen. Därvid skall undersökas ursprungsländernas reaktion och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner liksom förhållandena för de barn som adopteras. Förslag skall lämnas på de åtgärder som kan visa sig motiverade. En första rapport skall lämnas ett år efter ikraftträdandet. Regeringen anför att lagändringen vid behov kommer att utvärderas även på annat sätt.

I propositionen upplyses att regeringen under hösten 2001 har tillsatt en utredning om internationella adoptioner som skall överväga bl.a. hur hemutredningarna kan förbättras (dir. 2001:93). Utredningen skall beskriva de bedömningsproblem man möter i socialtjänsten och ge förslag på hur problemen kan hanteras. Utredningen skall överväga hur länsstyrelsernas tillsynsfunktion kan förstärkas vad beträffar kvalitet och uppföljning i hemutredningarna. Utredningen skall också undersöka om det nuvarande systemet för stöd och rådgivning tillgodoser adoptivfamiljernas behov. Uppdraget skall redovisas senast den 15 december 2002.

Eftersom förslaget om adoption kan komma i konflikt med 1967 års europeiska konvention om adoption av barn föreslår regeringen att Sverige frånträder denna konvention. Regeringen anser att tillräckliga skäl härför föreligger, bl.a. mot bakgrund av att en uppsägning inte innebär att barns rättsskydd vid adoption försvagas eller att hänsynen till barnets bästa äventyras. När det gäller 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner anför regeringen att denna konvention inte hindrar att bestämmelser införs som ger partner möjlighet att gemensamt adoptera barn men att dessa adoptioner inte kommer att omfattas av konventionen och dess system med samarbete.

Vårdnad

Bestämmelser om vårdnad finns i 6 kap. föräldrabalken. Frågor om vårdnad skall alltid avgöras efter vad som är bäst för barnet (2 a §). Bedömningen är beroende av en prövning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Vid avgörandet skall hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Den omständigheten att en förälder är homosexuell hindrar inte i sig att föräldern får vårdnaden om sitt barn.

Ett barn står normalt under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem. I vissa fall, t.ex. om en förälder brister i omsorgen eller avlider, kan vårdnaden emellertid anförtros åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Registrerade partner och homosexuella sambor kan i dag inte utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn.

Regeringen föreslår i propositionen att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn.

Flera remissinstanser har anmärkt att barn för vilka det blir aktuellt att särskilt förordna vårdnadshavare ofta är särskilt sårbara på ett liknande sätt som adoptivbarn. Liksom när det gäller gemensam adoption invänds att det skulle innebära en belastning för barnet att växa upp i en familj där de vuxna är av samma kön och att det finns risk att barnets psykiska hälsa skadas. I linje med den bedömning som har gjorts beträffande partnerskap och adoption anser dock regeringen att registrerade partner och homosexuella sambor allmänt sett skulle kunna erbjuda en sådan uppväxtmiljö som behövs för att hantera eventuella problem och att de bör kunna utses gemensamt till särskilt förordnade vårdnadshavare.

Motionerna

I fyra motioner yrkas avslag på regeringens förslag.

I *motionerna L26 av Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd) (yrkandena 1–7) och L25 av Tuve Skånberg m.fl. (kd, m, c)* anføres bl.a. att ingen har rätt till barn, vare sig hetero- eller homosexuella par, men att alla barn har rätt till föräldrar av båda könen. En förebild utanför familjen är inte detsamma som en förälder. Motionärerna åberopar vidare adopterade barns särskilda utsatthet och att det torde innebära en ökad belastning för dessa barn att adopteras av ett homosexuellt par. Förslaget att låta homosexuella par adoptera strider vidare mot barnkonventionens princip om barnets bästa och konventionens försiktighetsprincip samt mot 1993 års Haagkonvention. Om förslaget genomförs kommer med all sannolikhet de adoptioner som sker enligt nu gällande regler att stoppas. Motionärerna framhåller även att barnexperterna i kommittén tagit avstånd från kommitténs slutsatser samt att remissinstanserna framfört stark kritik mot utredningens förslag.

I *motion L17 av Gustaf von Essen och Lennart Fridén (m)* anføres att det inte finns någon rätt att bli förälder men att barn har rätt att växa upp under så

goda och stabila förhållanden som möjligt. Motionärerna åberopar att adopterade barn oftare än andra lider av psykiska besvär och att de inte bör utsättas för den ytterligare börda det innebär att ha homosexuella föräldrar.

Karl Gustav Abramsson (s) framhåller i *motion L20* att tillgängligt underlag borde ha föranlett en annan slutsats i fråga om möjligheterna till anhörigadoptioner och internationella adoptioner. Motionären åberopar de invändningar som framförts från flera remissinstanser och experter samt anför att förslagen inte är förenliga med barnens bästa.

I *motion L23 av Olle Lindström (m)* yrkas att riksdagen avslår regeringens förslag när det gäller rätten för registrerade partner att provas som adoptivföräldrar. Motionären anför bl.a. att barn behöver både en mamma och en pappa samt att adopterade barn är överrepresenterade bland barn med identitetsproblem.

I *motion L24 av Lennart Kollmats m.fl. (fp)* framförs den inställningen att registrerade partner inte bör få provas vare sig för internationella adoptioner eller för styvbarnsadoption av partners adopterade barn. Tillkännagivanden härom begärs i *yrkandena 1 respektive 2*. Motionärerna anser att kommitténs arbete inte i tillräcklig grad utgått från principen om barnets bästa utan alltför mycket fokuserat på vuxnas behov och perspektiv. Kommittén har vidare tonat ned den psykiska sårbarheten hos adopterade barn liksom de negativa resultaten i forskningen om barn i homosexuella familjer. Motionärerna hänvisar bl.a. till yttranden från olika remissinstanser.

I *motion L22 av Christel Anderberg m.fl. (m)* yrkas avslag på förslaget att ge registrerade partner rätt att provas som adoptivföräldrar (*yrkande 1*). Motionärerna ställer sig bakom förslaget att tillåta styvbarnsadoption men anser att det inte skall vara tillåtet att ensamadoptera ett barn i avsikt att inom kort tid låta en registrerad partner genomföra en styvbarnsadoption. Regeringen bör därför snarast återkomma med ett lagförslag som förhindrar detta (*yrkande 2*). Motionärerna betonar vikten av ytterligare kunskap om barn som adopterats i homosexuella familjer. Innan sådan forskning har genomförts är det omöjligt att avgöra om en utvidgad adoptionsrätt är till barnets bästa. Det anføres vidare att ett utsatt barn i så liten utsträckning som möjligt skall behöva söka sig utanför familjen för att finna förebilder. Förslaget skulle leda till haltande rättsförhållanden internationellt eftersom Sverige skulle vara ensamt om denna adoptionsmöjlighet. Motionärerna åberopar också risken att givarländerna avstår från att sända barn för adoption till Sverige.

I *motion L19 av Susanne Eberstein m.fl. (s)* yrkas en ändring av regeringens förslag med innebörd att registrerade partner endast skall få möjlighet att adoptera barn med hemvist i Sverige. Motionärerna har inget att invända mot förslaget om närståendeadoption och adoption av barn i Sverige utan anser att det är viktigt att i dessa avseenden bejaka registrerade partner som föräldrar. Motionärerna anför att många positiva förändringar har skett när det gäller synen på homosexuella men att de inte är tillräckliga. Risken finns att internationellt adopterade barn skulle uppleva ett ännu starkare utanförskap i en

homosexuell familj och att detta ytterligare skulle försvåra barnets identitetsutveckling. Enligt motionärernas mening bör man därför avvakta med att öppna möjligheterna till internationell adoption för registrerade partner. Motionärerna är också kritiska till att barn som adopteras av registrerade partner kommer att ställas utanför det skydd som Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner ger.

I *motion L21 av Tasso Stafilidis m.fl. (v)* yrkas att riksdagen beslutar att den prövning som skall göras av adoptanter inte skall ställa krav på att det skall finnas kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen (*yrkande 1*). Enligt motionärerna är en adoption inte till för att ge barnet en mor och en far utan för att ge barnet en trygg lösning på problemet att det blivit av med sina föräldrar. Den lösningen kan många olika personer tillgodose. Den prövning som skall göras av adoptanter skall utgå från barnets bästa och inte utgå från kön utan se bortom kön. Motionärerna yrkar vidare att riksdagen beslutar att ge regeringen i uppdrag att ge utredningen om internationella adoptioner (dir. 2001:93) ett tilläggsdirektiv som tar sikte på de förändringar i lagstiftningen som föreslås i propositionen (*yrkande 4*). Utredningen bör enligt motionärerna utarbeta tydliga riktlinjer till socialnämnder och förvaltningsdomstolar när det gäller att bedöma vilka krav som bör ställas på de makar och partner som vill ta emot ett barn i syfte att adoptera det. Motionärerna anser det vidare angeläget att dessa instanser får utbildning och utarbetar en metodik för att kunna utföra sakliga lämplighetsprövningar av ansökande föräldrar. Kompetenshöjningen skall syfta till att motverka diskriminering på grund av de sökandes sexuella läggning. Det är av yttersta vikt att hemutredningarna inte fäster avseende vid sexuell läggning utan gör en saklig prövning av de individuella förutsättningarna hos sökandena. Motionärerna understryker att det inte får förekomma separata riktlinjer i de fall då sökandena är av samma kön.

Socialutskottets ställningstagande

När det först gäller frågan om huruvida registrerade partner bör ges möjlighet att adoptera barn kan konstateras att forskningen om barn som växer upp med homosexuella vuxna inte specifikt rör adopterade barn. Adopterade barn, som kan vara särskilt sårbara redan på grund av sin bakgrund, kan dock uppleva en homosexuell familjesituation som ett problem. Forskning kring barn i homosexuella familjer talar emellertid för att om det finns starka positiva känslomässiga band mellan barnet och de vuxna föreligger som regel goda förutsättningar att hantera frågor som rör familjens speciella situation. Föräldrarnas sexuella läggning synes inte ha någon betydelse för ett barns möjligheter att utvecklas gynnsamt. Utskottet delar regeringens bedömning att registrerade partner generellt har samma förutsättningar som makar att tillgodose de särskilda behov av praktisk och känslomässig omsorg och omvårdnad som adopterade barn kan ha, även med beaktande av den känsliga situation som

barn i homosexuella familjer kan befinna sig i. Av betydelse i sammanhanget är att inställningen till homosexuella i Sverige är under förändring i positiv riktning. Såsom regeringen anfört kan en styvbarns adoption i ett registrerat partnerskap innebära fördelar för barnet genom att dess ekonomiska, sociala och rättsliga trygghet ökar. Om partner kan adoptera gemensamt skulle fler lämpliga adoptivföräldrar finnas tillgängliga. Att erkänna en sådan homosexuell familjebildning ger vidare en viktig signal till de barn som lever hos homosexuella vuxna. Sammantaget ställer utskottet sig bakom regeringens bedömning att det får anses vara i enlighet med principen om barnets bästa att registrerade partner ges möjlighet att adoptera.

Det har uttryckts en oro för att vissa ursprungsländer kan komma att bli mer restriktiva när det gäller att lämna barn för adoption till Sverige, således även till heterosexuella par och ensamstående. Utskottet delar dock regeringens bedömning att denna risk inte är så stor att den bör hindra att förslaget genomförs. Vidare kan tilläggas att berörda myndigheter skall få i uppdrag att kontinuerligt följa upp konsekvenserna av lagändringen samt lämna förslag på åtgärder som kan visa sig motiverade. Uppföljningen skall avse såväl ursprungsländernas reaktion och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner som förhållandena för de barn som adopteras. Regeringen kommer även att på andra sätt utvärdera lagändringen, om behov härav uppkommer.

Utskottet delar regeringens bedömning att det vid prövningen av de sökandes lämplighet att adoptera är av grundläggande betydelse att förhållandet är seriöst och stabilt och att sökandena är mogna och ansvarsfulla. Det är också viktigt att barnet får möjlighet till ett naturligt umgänge med såväl kvinnor som män samt att varaktiga och goda förebilder av båda könen finns i barnets närhet. Utskottet instämmer också med regeringen att det kan behövas vissa särskilda hänsyn när det gäller prövningen av registrerade partner. Det skall t.ex. finnas öppenhet kring partnerskapet. Det är också viktigt att parterna kan hantera omgivningens attityder samt att de har beredskap att möta barnets tankar om familjen och en positiv inställning till det motsatta könet. Utskottet vill framhålla vikten av hög kvalitet i hemutredningarna och god kompetens bland socialtjänstens personal när det gäller att bedöma lämpligheten av de registrerade partner som önskar adoptera. Utskottet ser därför positivt på den utredning om internationella adoptioner som nyligen tillsatts och som bl.a. har i uppdrag att utveckla arbetet kring prövningen av adoptionssökande. I direktiven (dir. 2001:93) framhålls vikten av att blivande adoptivföräldrar får tillräcklig kunskap om adoptivbarns särskilda behov samt att de som bedömer lämpligheten hos potentiella adoptivföräldrar får lämplig utbildning för uppgiften liksom handledning i arbetet. Utredningen skall vidare pröva hur länsstyrelsernas tillsynsfunktion kan förstärkas vad beträffar kvalitet och uppföljning i hemutredningarna. Slutligen skall utredningen föreslå åtgärder som bättre tillgodoser de särskilda behov av socialt stöd som adoptionssituationen ger upphov till hos familjerna och barnen. Utskottet vill också betona Socialstyrelsens arbete med att genomföra den strategi för kunskapsutveckling inom socialtjänsten som finns redovisad i proposition

2000/01:80 med förslag till ny socialtjänstlag. Även detta arbete kan komma att bidra till en höjd kvalitet i hemutredningarna och till ökad kompetens bland socialtjänstens personal.

Utskottet ställer sig också bakom förslaget att registrerade partner och homosexuella sambor gemensamt skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn. Utskottet delar därvid regeringens bedömning att registrerade partner och homosexuella sambor allmänt sett kan erbjuda en sådan uppväxtmiljö som behövs för att kunna hantera eventuella problem.

Mot bakgrund av vad som anförts anser socialutskottet att lagutskottet bör avstyrka motionerna L17 (m), L19 (s), L20 (s), L22 (m) yrkandena 1 och 2, L23 (m), L24 (fp), L25 (kd, m, c) samt L26 (kd) yrkandena 1–7.

Utskottet instämmer med regeringen att det är viktigt för identitetsutvecklingen hos ett barn som växer upp med adoptivföräldrar av samma kön att barnet har tillgång till både en manlig och en kvinnlig förebild i sin närhet. Motion L21 (v) yrkande 1 bör därmed avstyrkas.

I motion L21 (v) yrkande 4 anförts att utredningen om internationella adoptioner m.m. bör utarbeta tydliga riktlinjer till bl.a. socialnämnderna rörande vilka krav som bör ställas på de par som ansöker om medgivande till adoption. Motionärerna anser vidare att samma riktlinjer skall gälla oavsett om sökandena är av olika eller samma kön. Enligt direktiven till utredningen (dir. 2001:93) saknas förutsättningar för att i socialtjänstlagen ange specifika krav på föräldrarnas egenskaper och förmåga. Bakgrunden härtill är att varje föräldrapar är unikt och att så många olika faktorer har betydelse för vad som är ett gott föräldraskap. Utskottet ställer sig bakom denna utgångspunkt. Som ovan anförts delar vidare utskottet regeringens uppfattning att det kan behövas vissa särskilda hänsyn vid prövningen av registrerade partner, bl.a. när det gäller öppenheten kring partnerskapet samt förmågan att hantera omgivningens attityder och barnets tankar om familjen.

Utskottet instämmer dock med motionärerna att det är angeläget att motarbeta fördomar, okunskap och olika former av diskriminering på grund av sexuell läggning. Inställningen till homosexuella är till stor del en kunskapsfråga. I direktiven till den ovannämnda utredningen anges att det är viktigt att de som bedömer lämpligheten hos potentiella adoptivföräldrar får lämplig utbildning och handledning. Mot bakgrund av det arbete som pågår för att öka kompetensen inom socialtjänsten bör riksdagen inte ta något initiativ på området.

Socialutskottet anser sammanfattningsvis att lagutskottet bör avstyrka även motion L21 yrkande 4.

Stockholm den 18 april 2002

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Conny Öhman (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars U Granberg (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m), Rosita Runegrand (kd), Marina Pettersson (s), Helena Hillar Rosenqvist (mp), Christina Nenes (s) och Majléne Westerlund Panke (s).

Avvikande meningar

1. Avslag på propositionen

Lars Gustafsson och Rosita Runegrund (båda kd) anför:

Adoptioner är inte till för att ge vuxna människor barn utan för att ge barn föräldrar. Ingen har rätt till barn, vare sig heterosexuella eller homosexuella par. Däremot har enligt vår mening alla barn rätt till föräldrar av båda könen. På grund av olika omständigheter kan ett barns ena eller båda biologiska föräldrar försvinna ur barnets liv. Det är då samhällets skyldighet att medverka till att barnet ändå får en uppväxtsituation som i så hög utsträckning som möjligt liknar det ursprungliga familjeförhållandet. Adoptionens syfte och innebörd är att ge barnet en ersättning för dess biologiska föräldrar. Att barnets utveckling sker genom ett kontinuerligt växelspel mellan föräldrarnas olika roller har påvisats i en mängd olika studier. Varje barn bör därför så långt det är möjligt ha rätt till identifikation med föräldrar av båda könen.

Vi vill också framhålla att om homosexuella par tillåts adoptera måste stora delar av den befintliga familjerätten anpassas eftersom den utgår från båda föräldrarnas betydelse för barnets utveckling. Om så inte sker kommer lagstiftningen att bli inkonsekvent. Om förslaget genomförs blir barn som förlorat sina biologiska föräldrar de enda barn i Sverige som inte får rätt till en mamma och en pappa.

Regeringen medger i sitt förslag att barnet behöver ha förebilder av båda könen och förutsätter att det som komplement skall finnas en varaktig god manlig respektive kvinnlig förebild i barnets närhet. Därmed har regeringen erkänt att en konstellation med två föräldrar av samma kön inte är tillräcklig för barnets utveckling. Enligt vår mening kan en förebild utanför familjen aldrig vara detsamma som en förälder. Könsidentifikation handlar nämligen om att leva i en relation till denna förebild. Dessutom är det osäkert om en förebild utanför familjen verkligen kommer att finnas till hands under hela uppväxten.

I konsekvens med ovanstående resonemang anser vi inte heller att en homosexuell person skall få adoptera sin partners barn genom så kallad styvbarnsadoption. Vid en adoption upphör de familjerättsliga banden, såväl rättigheter som skyldigheter, gentemot barnets biologiska föräldrar och släkt. Vi anser att kontakten mellan barnet och de biologiska föräldrarna och deras släktingar skall eftersträvas vare sig föräldrarna lever i hetero- eller homosexuella förhållanden.

Barn som adopteras internationellt löper redan nu större risk att få problem med sin identitetsutveckling, vilket aktuell forskning visar. Även om det går bra för de flesta finns tyvärr en ökad risk för kriminalitet, missbruk och självmordsförsök. Att adopteras av ett homosexuellt par torde kunna innebära en ökad belastning för sådana barn, särskilt under tonåren. Enligt en attitydstudie som Kommittén om barn i homosexuella familjer låtit utföra är en

majoritet av svenska folket negativ till adoptionsmöjligheter för homosexuella. Detta faktum skulle enligt vår mening naturligtvis påverka livsvillkoren för barn som adopteras av homosexuella. Vi anser inte att barn någonsin får bli ett medel i politiska ambitioner att vända opinionstrender.

Genom att tillåta homosexuella par att adoptera skulle Sverige enligt vår uppfattning frångå FN:s barnkonvention, som stadgar att alla beslut som rör barn skall utgå ifrån barnets bästa. Ett bifall till förslaget skulle också innebära ett brott mot konventionens försiktighetsprincip. Principen innebär att sådana åtgärder inte skall vidtas som eventuellt kan utgöra ett hot mot barnets bästa, även om detta inte fullt ut kan beläggas. Enligt vår mening får barn aldrig användas som verktyg för att åstadkomma vad som kan upplevas som en angelägen åtgärd för vuxna.

Lagförslaget strider vidare enligt vår mening mot 1993 års Haagkonvention. Skulle förslagen i propositionen godtas av riksdagen måste dessutom den europeiska konventionen om adoptioner från 1967 frånträdas, något som regeringen själv kallar olämpligt men ändå föreslår. Vi avvisar även detta förslag.

Slutligen vill vi framhålla att om Sverige inför en rätt för homosexuella par att prövas för adoption kommer detta med all sannolikhet att leda till att även de adoptioner som sker enligt nu gällande regler stoppas. Därmed berövas många barn möjligheter till ett bättre liv.

Det anförda innebär att vi anser att lagutskottet bör avstyrka proposition 2001/02:123 Partnerskap och adoption och tillstyrka motion L26 (kd) yrkandena 1–7.

2. Registrerade partners rätt att prövas som adoptivföräldrar

Chris Heister, Hans Hjortzberg-Nordlund, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anför:

Frågan om registrerade partner skall ges rätt att prövas som adoptivföräldrar måste avgöras med utgångspunkt i barnets bästa och med fokusering på adoptivbarns speciella situation. Adoptionen i sig innebär att barnet har fler frågor rörande identiteten att förhålla sig till än andra barn. Det stora flertalet adopterade klarar sig bra. Det har dock visat sig att det går sämre för en del av de adopterade barnen.

Kunskapen om adoptioner och adoptivbarns utveckling är ännu ofullständig. Ny forskning har emellertid visat att det finns en betydande överrisk för självmord och psykologiska komplikationer hos adopterade barn. När det gäller adopterade barn i homosexuella familjer saknas det helt kunskap.

Enligt vår mening är det nödvändigt att avvakta ytterligare forskning innan det kan avgöras om möjligheten till internationell adoption för registrerade partner är i enlighet med barnets bästa. Att dra slutsatser om hur internationella adoptivbarn klarar av att hantera sin speciella livssituation utan tillgång

till mer fullständig kunskap är inte ansvarsfullt ur ett barnperspektiv. Det finns ingen anledning att hasta fram en lagändring.

Föräldrarna är barnets primära förebilder. Intill dess motsatsen bevisats måste utgångspunkten vara att adopterade barns särskilda behov i största möjliga utsträckning skall kunna mötas i deras omedelbara närhet, dvs. inom familjen. Ett utsatt barn skall inte behöva tvingas söka sig utanför familjen för att finna förebilder.

Vidare vill vi påpeka att förslaget skulle leda till haltande rättsförhållanden internationellt sett, eftersom Sverige skulle stå isolerat i denna adoptionsmöjlighet. Inget land är i dag berett att lämna barn till registrerade partner. Det går inte heller att ignorera risken att givarländerna som en följd av den svenska lagändringen helt skulle avstå från att sända barn till Sverige för adoption.

Mot bakgrund av de ställningstaganden vi redovisat ovan är vi nu inte beredda att stödja regeringens förslag när det gäller registrerade partners möjlighet att adoptera gemensamt.

Vi stödjer dock förslaget att tillåta närståendeadoptioner för registrerade partner. För de barn som då berörs är det biologiska ursprunget klart, vilket väsentligt underlättar identitetsbyggandet jämfört med andra adoptivbarn. Barnen lever i många fall i samma familjekonstellation såväl före som efter adoptionen. Närståendeadoptionen blir ett sätt att ge ett barn med en förälder två föräldrar. Det kan också vara ett sätt att ge ett barn två fungerande föräldrar. I andra situationer blir närståendeadoption ett sätt att ge barnet tryggare långsiktiga villkor i form av två föräldrar som är juridiskt sanktionerade.

Närståendeadoption för registrerade partner bör komma i fråga i situationer som är parallella till när gifta par i dag kan närståendeadoptera, eller när det annars finns en särskild relation, såsom nära släktskap mellan adoptanten och barnet.

Vi anser att riksdagen bör avslå förslaget att registrerade partner skall ges möjlighet att provas som adoptivföräldrar. Riksdagen bör vidare begära att regeringen återkommer med ett lagförslag om närståendeadoptioner inom registrerade partnerskap. Lagutskottet bör således tillstyrka motion L22 (m) yrkandena 1 och 2.

3. Prövningen av sökandes lämplighet att adoptera

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anför:

Regeringen framhåller i propositionen att det, i den mån barnet inte växer upp med adoptivföräldrar av olika kön, är viktigt att barnet har tillgång till en manlig och en kvinnlig förebild, dvs. en man och en kvinna utanför adoptionsrelationen som har en tillräckligt nära kontakt med barnet och som kan vara en god förebild. Vi efterlyser en djupare analys av vad detta innebär. Frågan är vilket slags kvinnlighet och manlighet som regeringen anser måste finnas i omgivningen runt homosexuella par som vill adoptera barn. Eftersom

regeringen anser att de samkönade adoptivföräldrarna skall ha kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen finns det, enligt vår mening, anledning att anta att regeringen anser att ett samkönt föräldraskap kan inverka negativt på det adopterade barnet. Denna utgångspunkt ifrågasätter vi starkt. Vi lever visserligen i ett samhälle där den heterosexuella kärnfamiljen är den vanligaste familjebildningen. Det finns dock ingen forskning som tyder på att det är just kombinationen mamma och pappa som är det bästa för ett barn. En adoption är inte till för att ge barnet en mor och en far, utan för att ge barnet en trygg lösning på problemet att det förlorat sina föräldrar. Vi anser att den prövning som skall göras av potentiella adoptanter skall utgå från barnets bästa. Vad som bör krävas är naturligtvis att adoptanterna kan visa att de lever i en socialt välfungerande familj som inte är en från omvärlden isolerad enhet. Prövningen av registrerade partner skall inte utgå från kön, utan se bortom kön. Riksdagen bör enligt vår mening således besluta att det vid prövningen av adoptanter inte skall ställas krav på att det finns kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen.

Regeringen har nyligen tillsatt en utredning om internationella adoptioner som bl.a. har fått i uppdrag att se över hur hemutredningar kan förbättras (dir. 2001:93). Det framkommer inte av direktiven om utredningen kommer att beakta de förändringar som föreslås i den nu aktuella propositionen. Vi anser därför att regeringen bör besluta om tilläggsdirektiv till utredningen som tar sikte på de lagändringar som föreslås. Utredningen bör enligt vår mening utarbeta tydliga riktlinjer till socialnämnder och förvaltningsdomstolar när det gäller att bedöma vilka krav som bör ställas på de makar och partner som vill ta emot ett barn i syfte att adoptera det. Dessutom är det angeläget att såväl socialnämnder som förvaltningsdomstolar får lämplig utbildning för kompetensutveckling och framför allt utarbetar en metodik för att kunna utföra en saklig lämplighetsprövning av ansökande föräldrar. Det är enligt vår mening av yttersta vikt att de hemutredningar som görs inte fäster avseende vid sexuell läggning utan att det görs en saklig prövning av ansökande partners och makars individuella förutsättningar. Vi vill understryka att det inte skall förekomma separata riktlinjer i de fall då sökandena är av samma kön. Den kompetenshöjning som vi efterfrågar skall syfta till att motverka diskriminering på grund av de sökandes sexuella läggning.

Det anförda innebär att vi anser att lagutskottet bör tillstyrka motion L21 (v) yrkandena 1 och 4.